

Број: 03/10-50-4-84-6/11
Сарајево, 23.05.2011.

Истраживање број: 096
Врста истраживања:
ДОК – документација са саžецима
ПО – подаци

**ДРЖАВНИ ПРЕВЕНТИВНИ МЕХАНИЗАМ
ЗА СПРЈЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА
И ДРУГОГ ОКРУТНОГ, НЕЉУДСКОГ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋЕГ
ПОСТУПАЊА ИЛИ КАЖЊАВАЊА (NPM)**

Припремили:
Нихада Јелећ
Сена Бајрактаревић
Душко Маслеша

Руководилац Истраживачког сектора
Сена Бајрактаревић

Истраживање је намењено посланицима и делегатима, који могу поставити додатна питања, сугестије и коментаре на email адресу: istrazivacki.sektor@parlament.ba.

Јавност Босне и Херцеговине може коментирати радове, али Истраживачки сектор нема могућност да одговара на коментаре и дискутира о истраживању.

Информације наведене у садржају истраживања важеће су у тренутку припреме истраживања и оне се не ажурирају након објаве истраживања.

Истраживање не одражава званичан став Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине (PSBiH).

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	3
I. UVOD.....	4
II. MEĐUNARODNI INSTRUMENTI ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG OKRUTNOG, NELJUDSKOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	4
III. MEĐUNARODNA TIJELA I ORGANIZACIJE ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG OKRUTNOG, NELJUDSKOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	4
IV. DOKUMENT ASOCIJACIJE ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA (APT) O POSJEĆIVANJU MJESTA PRITVORA NA DRŽAVNOM NIVOU	9
V. PRIRUČNIK ZA PROVOĐENJE OPCAT-A 2010.....	10
VI. PRAKTIČNI VODIČ ASOCIJACIJE ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA 2004.....	16
VII. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U SLOVENIJI	19
VIII. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U NJEMAČKOJ	45
IX. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U HRVATSKOJ	56
X. CRNA GORA	56
XI. PROJEKAT VIJEĆA EVROPE “EUROPEAN NPM PROJECT”	56
XII. ZAKLJUČAK	56
LITERATURA I IZVORI	58

SKRAĆENICE

- OPCAT - Opcioni protokol uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
- CAT - Komitet protiv mučenja (UN)
- SPT - Potkomitet za sprječavanje mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (UN)
- CPT - Evropski komitet za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (Vijeće Evrope)
- APT - Asocijacija za sprječavanje mučenja
- NPM - Državni preventivni mehanizam za sprječavanje mučenja

I. UVOD

Iz dostupnih dokumenata koji obrađuju oblast sprječavanja mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja izdvojili smo dijelove tri dokumenta koji sadrže opće preporuke iz ove oblasti, kao i izvještaje državnih preventivnih mehanizama za sprječavanje mučenja Slovenije i Njemačke. Prije toga ukratko navodimo najvažnije međunarodnopravne instrumente koji uređuju ovu oblast.

II. MEĐUNARODNI INSTRUMENTI ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG OKRUTNOG, NELJUDSKOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

Međunarodnopravni instrumenti za sprječavanje mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja su, između ostalih:

1. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja¹ (stupila na snagu 26. juna 1987.) i Opcioni protokol uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja - OPCAT² (stupio na snagu 22. juna 2006.) *U skladu s odredbama OPCAT-a države ugovornice uspostavljaju državne preventivne mehanizme (NPM).*
2. Evropska konvencija za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja³ (stupila na snagu 1. februara 1989.); i Protokol 1 i Protokol 2 uz Evropsku konvenciju za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (stupili na snagu 1. marta 2002.)

III. MEĐUNARODNA TIJELA I ORGANIZACIJE ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA I DRUGOG OKRUTNOG, NELJUDSKOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

U skladu sa gore navedenim instrumentima, uspostavljeno je nekoliko međunarodnih tijela za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Osim toga, postoje i međunarodne nevladine organizacije specijalizirane za ovu oblast.

- **Komitet protiv mučenja (CAT – Committee against Torture)**⁴

Komitet protiv mučenja (CAT) je uspostavljen u skladu sa članom 17. Konvencije Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, a počeo je da funkcioniра 1. januara 1988. Ovaj Komitet čini 10 stručnjaka visokog moralnog ugleda, koji posjeduju znanja iz oblasti zaštite ljudskih prava (biraju ih države potpisnice tajnim glasanjem na mandat od četiri godine). Komitet prati provođenje Konvencije Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, a zasjeda dva puta godišnje u Ženevi (četiri

¹ <http://www2.ohchr.org/> (preuzeto 11.05.2011.)

² <http://www2.ohchr.org/> (preuzeto 11.05.2011.)

³ <http://www.cpt.coe.int/en/> (preuzeto 09.05.2011.)

⁴ <http://www2.ohchr.org/english/> (preuzeto 11.05.2011.)

sedmice u aprilu/maju i četiri sedmice u novembru). Komitet podnosi godišnji izvještaj državama ugovornicama i Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija.

Sve države koje su ratificirale Konvenciju imaju obavezu da ovom Komitetu podnose redovne izvještaje o provođenju Konvencije. Početni izvještaj se podnosi godinu nakon ratifikacije, a poslije toga izvještaji se podnose svake četiri godine. Komitet analizira svaki izvještaj i daje preporuke državi u obliku “zaključnih zapažanja”.

Osim toga, ovaj Komitet ima još tri mehanizma za praćenje: pod određenim okolnostima Komitet može razmatrati pojedinačne žalbe ili pisma pojedinaca koji tvrde da su im prava po Konvenciji prekršena, Komitet može provoditi istrage i može razmatrati žalbe između država. Komitet također objavljuje tumačenja sadržaja odredbi Konvencije u obliku općih komentara.

- Potkomitet za sprječavanje mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (SPT)⁵

Potkomitet za sprječavanje mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (SPT) uspostavljen je u skladu sa članom 2.1 Opcionog protokola uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (OPCAT).

Mandat Potkomiteta za sprječavanje mučenja (SPT) je da posjećuje sva mjesta pritvaranja/zatvaranja u državama ugovornicama i da pruža pomoć i savjete državama ugovornicama i državnim preventivnim mehanizmima.

SPT ima 25 članova – nezavisnih i nepristrasnih stručnjaka koji djeluju u individualnom kapacitetu, dolaze iz zemalja koje su ratificirale OPCAT, a među njima su pravници, ljekari, inspektori, između ostalih. Biraju ih države ugovornice na mandat od četiri godine.

SPT posjećuje policijske stanice, vojne i civilne zatvore, pritvorske centre, ustanove za mentalno zdravlje i socijalnu skrb i sva druga mjesta u kojima ljudi jesu ili mogu biti lišeni slobode. SPT izdaje preporuke o tome koje mjere treba poduzeti da se unaprijedi postupanje prema pritvorenim osobama.

U skladu s Opcionim protokolom, SPT ima neograničen pristup svim mjestima pritvaranja i svim informacijama u vezi sa postupanjem prema osobama lišenim slobode. SPT može da ima privatne intervju sa osobama lišenim slobode, bez svjedoka, i sa svim drugim osobama koje mogu pružiti relevantne informacije. Države potpisnice se brinu da nema sankcija zbog pružanja informacija SPT-u.

U skladu s Opcionim protokolom, u mandat SPT-a spada pružanje savjeta i pomoći državama prilikom uspostavljanja državnih preventivnih mehanizama. Državni preventivni mehanizmi imaju mandat da redovno provjeravaju postupanje prema osobama lišenim slobode i da daju preporuke organima vlasti radi poboljšanja uslova pritvora.

SPT pruža savjete državama o jačanju nadležnosti, nezavisnosti i kapaciteta državnih preventivnih mehanizama. SPT blisko saraduje sa državnim preventivnim mehanizmima u cilju stalnog praćenja svih mjesta pritvaranja. Ključni principi rada SPT-a su: povjerljivost, nepristrasnost, neselektivnost, univerzalnost i objektivnost. Tokom svojih posjeta članovi SPT-a se susreću sa državnim zvaničnicima, državnim preventivnim mehanizmima, predstavnicima

⁵ <http://www2.ohchr.org/english/> (preuzeto 11.05.2011.)

državnih institucija za zaštitu ljudskih prava, nevladinim organizacijama i drugim osobama koje mogu pružiti informacije relevantne za nadležnosti SPT-a.

Svoje preporuke i zapažanja SPT dostavlja državama u povjerljivom obliku (ako je potrebno, dostavlja ih i državnim preventivnim mehanizmima). Na zahtjev države potpisnice SPT objavljuje svoj izvještaj, zajedno sa komentarima države. Međutim, ako država objavi dio izvještaja, SPT može objaviti cijeli izvještaj ili dio izvještaja. Ako država odbija da saraduje ili ne poduzme korake ka poboljšanju situacije po preporukama SPT-a, SPT može zatražiti od Komiteta protiv mučenja (CAT) da izda javno saopćenje ili da objavi izvještaj SPT-a. SPT o svojim aktivnostima podnosi javni godišnji izvještaj Komitetu protiv mučenja (CAT).

- **Evropski komitet za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT)**⁶

Evropski komitet za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) osnovan je Evropskom konvencijom za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja⁷ (koja se nadograđuje na član 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima, koji propisuje da „niko neće biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“). CPT djeluje na području svih 47 država članica Vijeća Evrope.

CPT ne pokriva samo „mučenje“ nego i cijeli raspon situacija koje bi mogle predstavljati „nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje“. Rad CPT-a je sastavni dio sistema **Vijeća Evrope** za zaštitu ljudskih prava i predstavlja proaktivni nesudski mehanizam, uz postojeći reaktivni sudski mehanizam Evropskog suda za ljudska prava. CPT nije istražno tijelo, nego predstavlja nesudski preventivni mehanizam za zaštitu osoba lišenih slobode od mučenja i drugih oblika zlostavljanja. On tako nadopunjava sudski rad Evropskog suda za ljudska prava.

Svoju preventivnu funkciju CPT izvršava kroz obavljanje dvije vrste posjeta, periodičnih i *ad hoc* posjeta. Periodične posjete su redovne posjete svim državama ugovornicama (obično jednom svake četiri godine). *Ad hoc* posjete se organiziraju kada su, po ocjeni CPT-a, „potrebne u određenim okolnostima“.

CPT organizira posjete mjestima na kojima borave osobe lišene slobode da bi ocijenio kako se s njima postupa. Neka od tih mjesta su zatvori, centri za maloljetnike, policijske stanice, centri u kojima se drže imigranti lišeni slobode, psihijatrijske bolnice, domovi socijalne skrbi itd.

Delegacije CPT-a imaju neograničen pristup mjestima na kojima borave osobe lišene slobode i pravo neograničenog kretanja unutar takvih mjesta. S osobama lišenim slobode razgovaraju nasamo i slobodno komuniciraju sa svakim ko im može dati informacije.

Nakon svake posjete CPT šalje podroban izvještaj dotičnoj državi. Taj izvještaj sadrži nalaze CPT-a i njegove preporuke, primjedbe i zahtjeve za informacijama. CPT također traži podroban odgovor na pitanja postavljena u svom izvještaju. Izvještaji i odgovori su dio trajnog dijaloga s dotičnim državama. Posjete obavljaju delegacije u kojima se obično nalazi nekoliko članova CPT-a, a prate ih članovi Sekretarijata CPT-a, te, ako je potrebno, stručnjaci i prevodioci.

⁶ <http://www.cpt.coe.int/en/>; <http://www.cpt.coe.int/> (preuzeto 09.05.2011.)

⁷ Navedenu konvenciju ratificiralo je 47 država članica Vijeća Evrope.

CPT mora određenu državu obavijestiti o tome da namjerava obaviti posjetu. Nakon te obavijesti, delegacija CPT-a može u svako doba otići na bilo koje mjesto u toj državi na kojem bi osobe mogle biti lišene slobode.

Načela saradnje i povjerljivosti ugrađena su u međunarodni ugovor kojim je CPT osnovan:

- saradnja s državnim vlastima u srcu je rada CPT-a, jer je cilj zaštititi osobe lišene slobode, a ne osuditi države za zloupotrebe,
- nalazi CPT-a, njegovi izvještaji i odgovori vlada u načelu su povjerljivi (ipak, jako je puno informacija o radu CPT-a u javnom domenu),
- sama država može zatražiti objavljivanje izvještaja CPT-a zajedno sa svojim odgovorom (do sada je većina država odabrala objavljivanje tih dokumenata),
- ako država ne sarađuje ili odbije popraviti situaciju u svjetlu preporuka CPT-a, CPT može odlučiti dati „izjavu za javnost“.
- osim toga, CPT sastavlja „opći izvještaj“ o svojim aktivnostima, koji se objavljuje jednom godišnje.

Članovi CPT-a su nezavisni i nepristrasni stručnjaci s različitim obrazovanjem i iskustvom, uključujući pravnike, liječnike i specijaliste za zatvorske ili policijske stvari. Komitet ministara Vijeća Evrope bira jednog člana u odnosu na svaku državu članicu. Članovi obavljaju svoje dužnosti kao pojedinci (tj. ne predstavljaju državu u odnosu na koju su bili izabrani). Radi daljnjeg jamstva nezavisnosti, članovi ne posjećuju državu u odnosu na koju su izabrani. Sekretarijat CPT-a sastavni je dio „Opće uprave za ljudska prava i pravne poslove“ Vijeća Evrope.

Posjeta Bosni i Hercegovini⁸

Delegacija CPT-a je od 5. do 14. aprila 2011. boravila u petoj posjeti Bosni i Hercegovini (*CPT će u ovoj godini posjetiti još Andoru, Azerbejdžan, Latviju, Moldaviju, Nizozemsku, Norvešku, Srbiju, Španiju i Švicarsku*).

Ova posjeta je omogućila da se ocijeni napredak postignut u Bosni i Hercegovini od periodične posjete CPT-a u martu 2007. godine i *ad hoc* posjete u maju 2009. Delegacija je posebnu pažnju obratila na to kako osoblje zaduženo za provođenje zakona postupaju prema osobama lišenim slobode i kako u praksi funkcionira zaštita propisana zakonom. U zatvorima delegacija se interesirala za položaj osoba koje su ponovo upućene u istražni zatvor, za zatvorenike koji se nalaze pod visokom sigurnosnom zaštitom i za disciplinske procedure. Delegacija je također posmatrala postupanje prema pacijentima psihijatrijske bolnice i prema osobama smještenim u domovima socijalne skrbi.

Tokom posjete delegacija je imala razgovore sa ministrom pravde Bosne i Hercegovine, ministrom unutrašnjih poslova, ministrom pravde i glavnim tužiocem RS i dužnosnicima drugih relevantnih ministarstava. Delegacija se također susrela sa državnim ombudsmenom i predstavnicima nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija. Na kraju posjete delegacija je svoja preliminarna zapažanja iznijela organima vlasti Bosne i Hercegovine.

Delegaciju CPT-a činili su:

- Wolfgang HEINZ (Njemačka), šef delegacije
- Eugenijus GEFENAS (Litvanija)
- Mykola GNATOVSKYY (Ukrajina)
- Pétur HAUKSSON (Island)

⁸ <http://www.cpt.coe.int/> (preuzeto 11.05.2011.)

- Sonja KURTÉN-VARTIO (Finska)
- Ilvija PŪCE (Latvija)
- Olivera VULIĆ (Crna Gora)

Delegacija je posjetila sljedeća mjesta:

- Direkciju Policije FBiH
- Policijsku stanicu Goražde
- Policijsku stanicu Konjic
- Policijsku stanicu Mostar Centar
- Policijsku stanicu Novo Sarajevo
- Policijsku stanicu Centar, Sarajevo
- Centralnu policijsku stanicu Banja Luka
- Policijsku stanicu Banja Luka, Laktaši
- Policijsku stanicu Bosanska Gradiška
- Policijsku stanicu Foča
- Policijsku stanicu Istočno Sarajevo
- Policijsku stanicu Sokolac
- Imigracioni centar Lukavica
- Pritvorski centar Sarajevo
- Predistražni odjel Zatvora Mostar
- Predistražni zatvor Sarajevo
- Zatvoreni zatvor Zenica (Odjel sa visokom sigurnosnom zaštitom)
- Zatvor Banja Luka
- Zatvor Doboj
- Zatvoreni zatvor Foča
- Predistražni odjel Zatvora Istočno Sarajevo
- Ured tužioca Istočno Sarajevo
- Ured specijalnog tužioca za borbu protiv organiziranog kriminala Banja Luka
- Aneks forenzičke psihijatrije Zatvora Zenica
- Psihijatrijsku kliniku Sokolac
- Dom "Drin" Fojnica

*Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope od 14. aprila 2011.*⁹

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope razmatrala je 14. aprila 2011. izvještaj "Jačanje mehanizama za sprječavanje mučenja u Evropi" i usvojila rezoluciju kojom se preporučuje da sve države članice Vijeća Evrope ratificiraju OPCAT i da državni preventivni mehanizmi (NPM) budu "u potpunosti nezavisni i da im se obezbijede adekvatni resursi". Rezolucija također preporučuje jačanje CPT-a na način da se automatski objavljuju izvještaji o njegovim posjetama i da članove CPT-a bira Parlamentarna skupština Vijeća Evrope. Za takve promjene potrebno je da Komitet ministara usvoji izmjene Evropske konvencije za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Rezolucija poziva na sinergiju između regionalnih, međunarodnih i državnih preventivnih tijela.

- **Asocijacija za sprječavanje mučenja (APT - Association for the Prevention of Torture)**¹⁰

⁹ <http://www.apr.ch/> (preuzeto 09.05.2011.)

¹⁰ <http://www.apr.ch/> (preuzeto 09.05.2011.)

Asocijacija za sprječavanje mučenja (APT) je međunarodna nevladina organizacija sa sjedištem u Ženevi. Jean-Jacques Gautier je osnovao švicarski Komitet protiv mučenja, koji je kasnije, 1977. godine, postao globalna Asocijacija za sprječavanje mučenja (APT). APT je vodio međunarodnu kampanju za usvajanje OPCAT-a, a danas pomaže u njegovom provođenju. APT pruža pravne savjete, provodi obuke o posjećivanju mjesta pritvora, pruža savjete o uspostavljanju i funkcioniranju državnih preventivnih mehanizama (NPM) i zagovara ratifikaciju i provođenje relevantnih međunarodnih ugovora. Pri tom APT saraduje sa državnim organima vlasti, policijskim službama, pravosuđem, institucijama za zaštitu ljudskih prava, međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama.

U svrhu provođenja svojih zadataka APT izrađuje priručnike i vodiče u oblasti sprječavanja mučenja, kao što su vodič za praćenje mjesta pritvora, priručnik o odredbama OPCAT-a i materijali za obuke.

IV. DOKUMENT ASOCIJACIJE ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA (APT) O POSJEĆIVANJU MJESTA PRITVORA NA DRŽAVNOM NIVOU¹¹

U vezi sa posjećivanjem mjesta pritvora na državnom nivou Asocijacija za sprječavanje mučenja (APT) izradila je 14. jula 2006. dokument u kojem analizira Preporuke Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) u svjetlu Opcionog protokola uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (OPCAT).

U svojoj analizi APT navodi da preporuke CPT-a, između ostalog, sadrže kriterije za efikasne posjete mjestima pritvora. CPT ističe kao temeljne sljedeće kriterije: da posjete budu **redovne i nenajavljene**.

Pod terminom **redovne** CPT podrazumijeva česte posjete, koje obavlja “odbor za praćenje” zadužen za jedno određeno mjesto. CPT smatra da takvi “odbori za praćenje” treba da obavljaju posjete jednom sedmično ili barem jednom mjesečno.

Posjete zatvorima jednom godišnje (Austrija 2004.) ili posjete policijskim stanicama dva puta godišnje (Turska 2004.) CPT smatra suviše rijetkima. U Švedskoj su članovi Odbora za institucionalnu skrb posjećivali dom za maloljetne osobe jednom u dvije godine, a ombudsman rjeđe. Na osnovu toga CPT je 2003. ocijenio da “ne postoji sistem redovnih posjeta od strane nezavisne inspekcije”.

Redovne posjete treba obavljati često, ali ne u jednakim razmacima, nego datume treba izabrati nasumično.

OPCAT također traži da državni preventivni mehanizmi “redovno provjeravaju” postupanje s osobama lišenim slobode (član 19.a).

Za redovnost posjeta veoma je bitna vrsta državnog preventivnog mehanizma, kao i ciljevi posjeta. Svaki državni preventivni mehanizam treba u skladu sa svojim specifičnostima utvrditi kako će obavljati redovne i česte posjete.

¹¹ Visiting places of detention at the national level: Recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture Considered in light of the OPCAT 14 July 2006 <http://tortureprevention.org/> (preuzeto 09.05.2011.)

CPT smatra da posjeta nije efikasna ako nije ispunjen kriterij **nenajavljenosti** posjete, koji je veoma bitan za sprječavanje lošeg postupanja. Ovaj kriterij nije izričito spomenut u OPCAT-u.

CPT preporučuje da tijela koja obavljaju posjete imaju sljedeće nadležnosti:

- nadležnost da posjećuju prostorije,
- nadležnost da nasamo intervjuiraju zatvorene osobe,
- nadležnost da primaju žalbe zatvorenika i da poduzimaju korake na osnovu tih žalbi ako je potrebno,
- nadležnost da daju preporuke.

CPT naglašava da tijela koja obavljaju posjete, posebno sudije i tužioci, treba ne samo da provjeravaju pravne i administrativne dokumente nego da i **ostvaruju direktan kontakt sa zatvorenima** tokom svake posjete. Također treba da, osim kontakta sa zatvorenima koji to izričito zahtijevaju, ostvare kontakt i sa ostalim zatvorenima, na svoju inicijativu. Tokom posjeta treba da budu **“vidljivi”** rukovodstvu zatvora, osoblju i zatvorenima.

Također je potrebno da tijela koja obavljaju posjete budu tokom posjete doživljena kao nezavisna. U Bosni i Hercegovini (2003) osoblje zatvora je bilo uz sudije tokom njihovih posjeta, unaprijed je najavljivalo dolazak sudija i pitalo je zatvorenike da li žele da razgovaraju sa sudijama. CPT je preporučio da se ta procedura promijeni, jer ona “potencijalno sprječava zatvorenike da iznesu pritužbe”.

Tijela koja obavljaju posjete treba da imaju pristup svim kategorijama zatvorenika.

Šta tražiti i provjeravati tokom posjete? CPT je dao preporuke samo u vezi sa prostorijama za pritvor u policiji: “treba provjeravati **sve aspekte postupanja**: bilježenje pritvora; informiranje o pravima i obezbjeđivanje prava; poštovanje pravila ispitivanja i materijalne uslove.”

CPT preporučuje da sve vrste tijela koja obavljaju posjete sačinjavaju **izvještaje** i daju **preporuke**. Preporuke treba da dostave relevantnim organima vlasti na državnom nivou i na nivou posjećenog mjesta. OPCAT propisuje jasnu listu nadležnosti potrebnih za efikasno praćenje u praksi.

APT smatra da će za CPT državni preventivni mehanizmi predstavljati važan izvor informacija i da direktan kontakt s njima može biti potencijal za rad CPT-a u državama članicama Vijeća Evrope.

V. PRIRUČNIK ZA PROVOĐENJE OPCAT-a 2010¹²

U svom Priručniku za provođenje OPCAT-a, objavljenom 2010. godine, Asocijacija za sprječavanje mučenja (APT) je obradila mnoge aspekte sprječavanja mučenja. Mi ovdje navodimo samo jedan manji dio priručnika, koji se odnosi na metode rada i aktivnosti državnih preventivnih mehanizama.

¹² <http://www.apr.ch/> (preuzeto 09.05.2011.)

APT identificira pet međusobno povezanih elemenata ili dimenzija, važnih za funkcioniranje državnog preventivnog mehanizma (NPM):

Metode rada	Preventivni pristup, metodologija posjeta (intervjui nasamo, izbor pritvorenika, pristup podacima i registrima, provjera informacija itd.), preventivna analiza osim posjeta.
Aktivnosti	Posjete, izvještaji o posjetama, preporuke, godišnji izvještaji, zapažanja o postojećim propisima ili propisima koji su u proceduri.
Resursi	Ljudski (članovi, osoblje, eksperti), finansijski (budžet, procedure odobrenja budžeta), logistički (kancelarije, oprema).
Interna organizacija	Struktura, uloge i odgovornosti, interne procedure (one će ovisiti o vrsti NPM: nacionalna institucija za ljudska prava (NHRI), višestruki NPM, NHRI plus organizacije civilnog društva itd.).
Odnosi sa drugim akterima	Organi vlasti (u vezi sa nezavisnošću NPM, saradnja), mediji, civilno društvo, SPT, međunarodne i regionalne organizacije, drugi NPM.
Uticaj	Rad NPM-a treba da rezultira pozitivnim promjenama u naporima za sprječavanje mučenja, treba da doprinos smanjenju rizika od mučenja i nehumanog postupanja (uključujući putem snažne primjene mjera zaštite) i poboljšanju uslova pritvora, kao i postupanja prema osobama kojima je uskraćena sloboda.

2. Uspostavljanje NPM-a: početak rada

Implementacija zakonske osnove putem uspostavljanja NPM-a je izazovna kada se formira novo specijalizovano tijelo za obavljanje mandata NPM-a. Izbor članova NPM-a je od posebnog značaja, s obzirom da će prvi članovi biti zaduženi za uspostavljanje legitimiteta, kredibiliteta i nezavisnosti novoga organa. Inicijalno finansiranje mora biti adekvatno radi obezbjeđenja efektivnog funkcionisanja NPM-a. Kada se izaberu članovi i obezbijedi finansiranje, važni koraci moraju biti preduzeti u vezi sa logističkim resursima (kancelarije, osoblje), internom organizacijom i razradom metoda rada: usvajanje internih procedura i izrada radnih programa sa pratećim metodama su posebno bitni.

3. Metode rada

Metode rada NPM-a treba da odražavaju činjenicu da široki preventivni pristup nadilazi posjete pritvorima.

3.1 Preventivni pristup

Član 4.(1) OPCAT-a navodi da se „posjete preduzimaju u smislu jačanja zaštite osoba kojima je uskraćena sloboda, a protiv mučenja i drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja“. Prema tome, preventivni pristup NPM-a je vezan za identifikaciju i analizu faktora koji mogu direktno ili indirektno povećati ili smanjiti rizik od mučenja i drugog nedoličnog postupanja. Preventivni pristup nastoji da sistematično smanji ili eliminiše faktore rizika i da ojača preventivne faktore i mjere zaštite. Mandat NPM-a se razlikuje od ostalih tijela koja na nacionalnom nivou rade na prevenciji mučenja u nekoliko ključnih aspekata:

Širi pristup ljudskim pravima	NPM treba da radi na sprječavanju mučenja i nedoličnog postupanja putem zaštite ljudskog
-------------------------------	--

dostojanstva iz najšire moguće perspektive zaštite ljudskih prava.

Predviđanje	Preventivni pristup NPM-a želi da identifikuje moguće rizike i da otkrije rana upozorenja na situacije gdje može doći do nedoličnog postupanja ili mučenja, više nego da dokumentuje i istražuje slučajeve po pritužbama.
Široka sistemska analiza	Preventivni pristup NPM-a analizira sistem uskraćivanja slobode radi identifikacije uzroka kršenja, a ne pokušava rješavati pojedinačne situacije.
Pristup saradnje	Preventivni pristup NPM-a nema cilj da javno optužuje za situacije, nego želi da se fokusira na njihovo poboljšanje putem konstruktivnog dijaloga, predloženih mjera zaštite i drugih mjera.
Holistički pristup	Preventivni pristup NPM-a implicira holističku provjeru rizičnih faktora u okviru društva kao cjeline, a ne samo u mjestima pritvora.
Dugoročna perspektiva	Preventivni pristup zahtijeva vrijeme; i rijetko dolazi do trenutnih rezultata i promjena.

3.2 Metodologija posjeta

Za vrijeme posjeta NPM ispituje sve aspekte mjesta pritvora: materijalne uslove, sigurnosne i zaštitne mjere, procese, medicinske servise, radne uslove za osoblje, odnose među pritvorenicima, odnose između osoblja i pritvorenika itd. Administracija bi također trebala da bude predmet analize tokom posjete: analiza treba da uzme u obzir interne politike, direktive, registre i dokumenta, procese menadžmenta - rukovođenja, internu komunikaciju, hijerarhijsku strukturu, obuke i unaprjeđenja.

Tekst OPCAT-a navodi niz ovlaštenja i garancija koje NPM-u stoje na raspolaganju radi vršenja posjeta mjestima pritvora. Ta ovlaštenja bi trebala biti u potpunosti izvršena od strane NPM-a za vrijeme posjeta i u odnosima s organima vlasti.

Privatni intervjui sa osobama kojima je uskraćena sloboda predstavljaju suštinu preventivnog procesa nadgledanja. Intervjui koji se obavljaju privatno treba da se odvijaju, a da se ne čuju niti vide od strane osoblja i drugih osoba kojima je uskraćena sloboda. NPM-ovi također mogu obavljati grupne intervjue kao način prikupljanja generalnih informacija i interakcije sa većim brojem pritvorenika. Međutim, osjetljive teme (npr. postupanje, odnosi među pritvorenicima ili odnosi sa osobljem) ne bi trebalo razmatrati u kolektivnim okolnostima. Sloboda da se izaberu osobe za intervju predstavlja esencijalno ovlaštenje. NPM-ovi ne bi trebalo da razgovaraju samo sa osobama navedenim od strane osoblja ili sa onima koji su zatražili intervju nego treba da proaktivno i slučajno izaberu značajan broj osoba kojima je uskraćena sloboda.

Za vrijeme posjeta NPM-ovi treba da imaju pristup svim relevantnim spisima i registrima. Pristup individualnim medicinskim spisima zahtijeva pristanak dotične osobe. U slučaju revizorskog pristupa, NPM-ovi mogu konsultovati brojne medicinske spise pod uslovom da

se ne vide lični podaci. Povjerljive informacije i potencionalno osjetljive informacije treba da budu zaštićene.

Preventivne posjete mjestima pritvora zahtijevaju konstantnu provjeru informacija iz jednog izvora informacijama iz drugih izvora, uključujući empirijska posmatranja. Informacije koje se dobiju za vrijeme privatnih intervjua mogu se provjeriti putem analize spisa i registara, putem intervjua sa osobljem i putem direktnog posmatranja od strane posjetilaca (ono što oni namirišu, vide, okuse, čuju ili dodirnu). Procese u okviru mjesta pritvora treba takođe provjeriti (npr. dolazak u mjesto pritvora, disciplinske procedure, distribucija hrane, žalbene procedure, hitni slučajevi i pristup medicinskim uslugama).

3.3 Osim posjeta mjestima pritvora

Posjete mjestima pritvora omogućavaju NPM-ovima da dobiju informacije iz prve ruke. Međutim, to predstavlja samo prvi korak u holističkoj strategiji prevencije. NPM-ovi treba da idu dalje od činjenica koje su našli u mjestima pritvora i da pokušaju da identifikuju mogući glavni uzrok problema, kao i rizike od mučenja i drugog nehumanog postupanja. Problem na koji se naiđe za vrijeme posjete mjestu pritvora može biti rezultat nekih vanjskih faktora i zbog toga je od suštinske važnosti da NPM-ovi analiziraju zakonski okvir, javne politike, institucije i uključene aktere.

Holistički pristup sprječavanju mučenja i drugog nehumanog postupanja

NPM-ovi treba da analiziraju domaći zakonski okvir za uskraćivanje slobode i za administriranje pravosudnih odluka. To zahtijeva analizu međunarodnih obaveza na koje se država obavezala i drugih međunarodnih standarda iz domena ljudskih prava koji se primjenjuju (tj. obaveze koje proizlaze iz običajnog prava). NPM-ovi treba da analiziraju da li je domaći zakonski okvir (zakoni i drugi propisi) usklađen sa međunarodnim obavezama i da proaktivno predlažu revizije, izmjene ili donošenje novih propisa (ukoliko je potrebno). To predstavlja integralni dio mandata NPM-a.

Kao dio holističke analize, NPM-ovi bi takođe trebali uzeti u obzir javne politike, imajući u vidu da one mogu imati važan direktan ili indirektan uticaj na sprječavanje mučenja. NPM-ovi treba da budu posmatrani kao nezavisni i apolitični, i prema tome oni ne treba da se svrstavaju u političkim debatama, nego treba da analiziraju pitanja koja mogu imati pozitivan ili negativan uticaj na ljudska prava u mjestima pritvora. Ta analiza treba da bude dio strategije za identifikaciju mogućih faktora rizika i uzroka mučenja i drugih oblika nehumanog postupanja. Opšte javne politike treba analizirati (npr. da se utvrdi da li postoji efektivan državni akcioni plan za ljudska prava i ukoliko postoji, kakav može biti njegov uticaj na rad NPM-ova). Specifične javne politike koje direktno utiču na pritvor treba takođe analizirati, posebno javne politike vezane za kriminal (npr. politike nulte tolerancije), korisnike droga, maloljetničku delikvenciju i imigraciju. Takođe, treba obratiti pažnju na ostale politike koje izgledaju samo indirektno povezane sa sprječavanjem mučenja ili uskraćivanjem slobode, kao što su mentalno zdravlje i politike javnog zdravstva (npr. u vezi sa HIV ili AIDS-om).

Institucije i aktere koji provode zakonski okvir i javne politike treba takođe analizirati iz preventivne perspektive. Pojedinačna mjesta pritvora su dio većih administrativnih entiteta (npr. policija, kazneno-popravni zavodi, imigracija i/ili psihijatrijske ustanove). Ove ustanove/servisi su vezani za ministarstva koja definišu orijentaciju vladinih politika. Analiza institucionalnog okvira treba da pokrije relevantne servise i njihova korespondirajuća ministarstva i treba da uzme u obzir institucionalne kulture i filozofije ministarstava/servisa; njihovu internu strukturu i funkcionisanje; procedure i sadržaj njihovih procesa zapošljavanja

i obuka; postojanje i funkcionisanje internih mehanizama za nadgledanje; njihove institucionalne smjernice, procedure i akte; i njihove ljudske, logističke i finansijske resurse. Takođe treba obratiti pažnju i na druge institucije i aktere, s posebnim akcentom na pravosuđe i urede javnih tužilaca. Konačno, treba razmotriti interakciju (kako formalnu, tako i neformalnu) između različitih institucija.

Ukratko, preventivna strategija NPM-ova zahtijeva holistički pristup, koji nadilazi aktualnu situaciju i funkcionisanje mjesta pritvora, kako bi mogla analizirati moguće primarne uzroke mučenja i drugih vidova nehumanog postupanja.

Ključni elementi metoda rada:

- metodologija koja se primjenjuje tokom posjeta, uključujući privatne intervjuje sa osobama kojima je uskraćena sloboda, pregled registara i provjeru informacija,
- analiziranje menadžmenta i administracije pritvorskih jedinica za vrijeme posjeta,
- analiza javnih politika i zakonskog i institucionalnog okvira.

4. Aktivnosti NPM-a

Aktivnosti NPM-a čine opipljive rezultate rada NPM-a i uključuju sve aktivnosti koje NPM-ovi vrše u provođenju svoga mandata. Prema članu 19. OPCAT-a, koji je u vezi sa članovima 1. i 4., NPM-ovi treba da preduzmu sljedeće aktivnosti:

- da vrše redovne posjete svim mjestima u okviru jurisdikcije i kontrole relevantnog državnog organa gdje je osobama uskraćena ili gdje im može biti uskraćena sloboda;
- da sačinjavaju izvještaje o posjetama i preporuke;
- da sačinjavaju godišnje izvještaje;
- da izrađuju zapažanja i preporuke o relevantnim propisima.

4.1. Posjete

Glavni fokus aktivnosti NPM-ova je da vrše redovne preventivne posjete svim mjestima u okviru jurisdikcije i kontrole relevantnog državnog organa gdje je osobama uskraćena ili gdje im može biti uskraćena sloboda. NPM-ovi treba da posjećuju sva mjesta gdje je osobama uskraćena sloboda, uključujući tradicionalna mjesta pritvora (npr. policijske stanice, zatvore za osuđene i/ili zatvorenike povratnike) i netradicionalna mjesta pritvora (npr. međunarodne aerodrome, mjesta pritvora u vojnim kampovima, domove za socijalnu brigu, migrantske centre, psihijatrijske institucije i sredstva transporta).

U malim zemljama koje imaju ograničen broj mjesta pritvora, NPM-ovi bi trebali biti u mogućnosti da vrše i redovne i česte posjete svakom mjestu svake godine. Međutim, imajući u vidu opseg mandata NPM-a, većina NPM-ova jako teško može vršiti česte redovne posjete svim mjestima gdje je osobama uskraćena sloboda. Tako većina NPM-ova treba da odabere mjesta koja će posjećivati svake godine; oni takođe treba da definišu određeni minimum učestalosti posjeta svakome mjestu. U slučaju da postoji više NPM-ova, posebno kada je svaki NPM fokusiran na specifičnu vrstu mjesta pritvora, broj mjesta koja treba posjetiti je manji i prema tome njima se može lakše upravljati. Međutim, većina NPM-ova ipak treba da definiše program posjeta. To potvrđuje član 20.(e) OPCAT-a, koji propisuje da NPM-ovi imaju slobodu da biraju koja će mjesta posjetiti.

Definisanje programa posjeta će u idealnom slučaju biti dio planiranja holističke strategije. Važno je da NPM-ovi, posebno u ranoj fazi svoga razvoja, definišu jasne ciljeve i strategije i

da usvoje planove djelovanja. NPM-ovi u Kostariki i na Maldivima su preduzeli strateško planiranje aktivnosti radi izrade NPM akcionog plana.¹³

Ključni inicijalni korak je definisanje programa posjeta, koje zahtijeva temeljito mapiranje ili inventuru svih mjesta pritvora u zemlji. Idealno, ta inventura bi trebala biti urađena tokom faze imenovanja i prema tome bi već trebala biti dostupna NPM-u.

4.1.1 Definisanje programa posjeta

Program posjeta je sredstvo koje pomaže NPM-ovima u provođenju mandata i postizanju dva od ključnih ciljeva preventivnih posjeta:

- odvrćajućeg efekta (sama činjenica da imaju mogućnost da uđu u mjesta pritvora nenajavljeno smanjuje rizik od mučenja i drugih oblika nehumanog postupanja), i
- široke analize sistema, čiji je cilj da identifikuje rizike mučenja i drugih oblika nehumanog postupanja i koja tako omogućava da ključni uzroci budu adresirani.

Program posjeta bi trebao biti dovoljno fleksibilan da omogući NPM-u da odgovori na dotične situacije ili potrebe, ali on treba da definiše ukupan broj posjeta ili broj dana planiranih za posjete, mjesta koja treba posjetiti i vrstu svake planirane posjete. Program takođe treba da uzme u obzir raspoložive resurse.

Preventivne posjete mjestima pritvora, kao što je predviđeno OPCAT-om, zahtijevaju ne samo resurse nego i vrijeme. Prema tome, da bi NPM osigurao određenu regularnost posjeta, uprkos ograničenom vremenu i raspoloživim resursima, plan posjeta treba da bude kombinacija različitih vrsta posjeta:

- dubinske posjete: one obično traju nekoliko dana i uključuju veliki multidisciplinarni tim. Mogu biti unaprijed najavljene. Dubinske posjete se fokusiraju na sve aspekte funkcionisanja mjesta pritvora: njihov glavni cilj je da se situacija dokumentuje temeljito, da se analiziraju faktori rizika i da se identifikuju problemi i dobre prakse;
- *ad hoc* posjete: one su obično kratke, nenajavljene posjete jednom određenom mjestu sa malim timom. Svrha *ad hoc* posjeta je prvenstveno da imaju odvrćajući efekat i prema tome one bi trebale biti nepredvidive. One se mogu obaviti između drugih vrsta posjeta, kako bi se osiguralo da postoji vanjska prisutnost u mjestima pritvora; one se takođe mogu obaviti kao odgovor na nepredviđene situacije, kao posjete radi provjere provođenja preporuka ili kao posjete radi provjere određenih pitanja u pojedinačnim mjestima pritvora;
- tematske posjete: one su obično kratke, ciljane posjete određenom broju mjesta. Općenito, one uključuju specijalizovani tim. Tematske posjete se koncentrišu na jedan specifični aspekt pritvora (kao što su zdravstvene usluge ili disciplinske mjere) ili na jednu specifičnu kategoriju osoba kojima je uskraćena sloboda (npr. zatvorenike koji su osuđeni na doživotnu kaznu ili na nedavno dospjele zatvorenike) u određenom broju mjesta pritvora. Njihov cilj je da se omogući međusekcijska analiza faktora rizika i obrazaca dobrih i loših praksi.

Miješani program, koji kombinuje manje česte dubinske posjete sa redovnim kratkim *ad hoc* posjetama je najefikasniji način da NPM-ovi odgovore na potrebu za redovnim praćenjem mjesta pritvora i tekućom široko sistemskom analizom situacije u zemlji kao cjelini. U

¹³ Ove aktivnosti su bile omogućene od strane APT. Radionica o strateškom planiranju je bila održana u Kostariki u aprilu 2009. godine. Na Maldivima, nacrt akcionog plana NPM-a 2009 – 2010 je sačinjen tokom održavanja radionice u januaru 2009. godine, zatim je revidiran i finaliziran u julu 2009. godine. Akcioni plan je konačno integrisan u Plan Državne komisije za ljudska prava 2010 – 2013.

Engleskoj i u Velsu Inspektorat za zatvore Njenog Veličanstva obavlja najmanje jednu dubinsku (koja traje sedam dana) posjetu svakom zatvoru svakih 5 godina, dok kraće *ad hoc* posjete obavlja najmanje jednom svake dvije godine.

- *Izbor mjesta posjete*

NPM-ovi obično koriste prethodno spomenuti inventar mjesta pritvora kako bi strateški izabrali mjesta za posjetu. Strategije izbora se zasnivaju na specifičnim prioritetima ili uključuju presjek mjesta pritvora.

- *Izbor zasnovan na prioritetima*

NPM-ovi mogu odlučiti da daju prioritet određenim kategorijama mjesta pritvora na osnovu:

- faktora rizika: NPM-ovi mogu odlučiti da posjete mjesta gdje je rizik nehumanog postupanja veoma visok. To su mjesta koja se koriste za inicijalnu fazu pritvora, mjesta gdje se odvijaju saslušanja i mjesta gdje je veliki protok osoba kojima je uskraćena sloboda (npr. policijske stanice i objekti koji se koriste prije početka suđenja).
- nedostatka informacija: NPM-ovi mogu odlučiti da se koncentrišu na mjesta pritvora koja u drugom slučaju ne bi bila otvorena za javno posmatranje ili vanjski nadzor (npr. psihijatrijske institucije, domovi za socijalnu brigu ili centri za migrante).¹⁴
- dostupnih informacija: mjesta sa dosijeom problema (npr. nedavne pritužbe, izvještaji drugih organizacija ili medija) često se smatraju prioritetima za posjete.

Kako bi NPM-ovi izvršili svoj mandat u pogledu redovnih posjeta svim vrstama mjesta gdje je uskraćena sloboda, utvrđivanje prioriteta ne bi trebalo značiti ekskluzivnost i potrebna je određena fleksibilnost u provođenju programa posjeta. *Ad hoc* posjete mjestima koja se ne smatraju prioritetima treba takođe da budu uključene u program posjeta; balans ove priorde je važan iz perspektive prevencije i odvracanja. Uz to, kriterije za definisanje prioriteta za posjete treba redovno preispitivati. U Češkoj Republici NPM (Ombudsman) definiše jednu ili dvije kategorije prioriteta za posjetu svake godine; ostala mjesta mogu biti posjećena na *ad hoc* osnovi. U 2009. godini NPM je posjetio 25 domova za osobe sa mentalnim poremećajima, a uz to i 9 zatvora za osobe kojima suđenje nije počelo, kao i 6 psihijatrijskih bolnica (ovo posljednje kao dio programa posjeta za praćenje procesa).

VI. PRAKTIČNI VODIČ ASOCIJACIJE ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA 2004¹⁵

Asocijacija za sprječavanje mučenja je 2004. objavila Praktični vodič za nadgledanje mjesta pritvora.

U vodiču se nalazi i lista aspekata koji se provjeravaju tokom posjete mjestima pritvora.

Lista za provjeru:

Tretman

- optužbe za mučenje i nehumani tretman
- upotreba sile ili drugih sredstava ograničenja
- korištenje samice

¹⁴ Na Novom Zelandu ombudsman je odlučio da se fokusira na psihijatrijske institucije. Tokom prve godine mandata NPM-a posjećene su 74 lokacije za mentalno zdravlje, 11 zatvora i 2 imigraciona centra. Pogledati Komisiju za ljudska prava, Godišnji izvještaj o aktivnostima po OPCAT-u, od 1. jula 2008. do 30. juna 2009. str. 12.

¹⁵ <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/> (preuzeto 09.05.2011.)

Mjere zaštite

Informisanje zatvorenika

- informacije pri dolasku
- mogućnost informisanja treće osobe
- dostupnost internih pravila i postupaka

Disciplinski postupak i sankcije

- kratak opis procedure
- sastav disciplinskog organa
- mogućnost žalbe, uključujući zastupanje
- vrsta sankcija i učestalost (proporcionalnost)
- pregled od strane doktora nakon uhićenja
- statistika sankcija prema vrstama i uzrocima
- disciplinske ćelije

Procedure žalbe i inspeksijskog postupka

- postojanje žalbi i inspeksijskog postupka
- nezavisnost postupaka
- dostupnost postupaka (jednostavan i efikasan pristup?)

Raspored zatvorenika po kategorijama

Registri

Materijalni uslovi

Kapacitet i popunjenost za vrijeme posjete

- broj zatvorenika po kategorijama
- procenat stranih državljana
- podjela prema spolu i starosti

Ćelije (prema geografskim odjeljenima)

- veličina i popunjenost / stvarni prosječan broj po ćeliji
- materijalni uslovi: osvjetljenje, ventilacija, namještaj, sanitarije
- higijenski uslovi

Hrana

- Obroci (kvalitet, količina, raznovrsnost, učestalost)
- Poseban dijetalni režim (zbog medicinskih, kulturnih ili vjerskih razloga)

Osobna higijena

- tuševi (broj, čistoća, stanje, učestalost za zatvorenike koji rade i za druge)
- sanitarije (unutar ćelija, van njih, dostupnost, čistoća)
- posteljina (kvalitet, čistoća, učestalost njihove promjene)
- mogućnost pranja rublja

Režim i aktivnosti

Raspored vremena

- dnevno vrijeme provedeno u ćeliji
- vrijeme provedeno u dnevnim vježbama
- dnevno vrijeme provedeno u radu
- dnevno vrijeme provedeno izvan ćelije

- vrijeme korišteno za sport sedmično
- vrijeme korišteno za druge aktivnosti

Aktivnosti na raspolaganju

- rad: dostupnost rada; vrsta posla; procenat zatvorenika koji rade; radna obaveza, naknada, socijalna zaštita, opis radnih prostorija
- obrazovanje: mogućnost školovanja, ponuđene vrste školovanja (pismenost i računanje, srednja škola, stručno usavršavanje, univerzitetsko studiranje), učestalost kurseva, organizatori kurseva, nastavno osoblje, procenat zatvorenika koji se školuju, opis školskih prostorija
- slobodno vrijeme: vrste aktivnosti u slobodno vrijeme, dostupnost, opis prostorija za slobodno vrijeme i uređaja za sport; biblioteka
- vjerske aktivnosti: vjerski predstavnici (vjere koje su zastupljene, uslovi za pristup, učestalost i trajanje posjeta), vjerske usluge (dostupnost, prostorije); mogućnost izvršavanja vjerskih obreda kao što su pranje i dijeta

Kontakt sa vanjskim svijetom

- posjete: dostupnost, učestalost, uslovi potrebni da se dobije posjeta, trajanje i redovnost posjeta, posjete rodbine/djece/bračnih drugova, opis prostorija za posjete
- dopisivanje i pošiljke: učestalost, cenzura
- telefonski razgovori: učestalost, uslovi, strani državljani

Zdravstvene usluge

Pristup zdravstvenoj zaštiti

- liječnički pregled nakon dolaska
- procedure za pristup zdravstvenoj zaštiti
- ambulanta: broj kreveta, oprema, lijekovi
- broj zatvorenika koji se liječe

Medicinsko osoblje

- broj i dostupnost doktora, medicinskih sestara, psihijatarata, psihologa i drugog osoblja

Zatvorsko osoblje

- broj osoblja (po kategorijama)
- odnos između čuvara i zatvorenika; odnos između uprave i zatvorenika
- obuka za osoblje (osnovna i koja je u toku)

APT je u vodiču također dao primjer interne zabilješke o posjeti:

Opće informacije o ustanovi

Naziv ustanove:

Vrsta ustanove:

Adresa:

Organi vlasti od kojih ustanova zavisi

Ime osobe koja rukovodi mjestom:

Ime zamjenika:

Opće informacije o posjeti

Datum posjete:

Vrsta i/ili cilj posjete:

Datum prethodne posjete:

Imena članova tima posjete:

VII. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U SLOVENIJI

Republika Slovenija je 29. septembra 2006. godine usvojila Zakon o ratificiranju Opcionog protokola uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Zakon je stupio na snagu 1. januara 2007. godine.

Državno tijelo koje predstavlja državni preventivni mehanizam po Opcionom protokolu je Ombudsman za ljudska prava. Dužnost Ombudsmana je da štiti ljudska prava i temeljne slobode pojedinca u odnosu na državna tijela, lokalne vlasti i nositelje javne vlasti. Glavni razlog za određivanje Ombudsmana za državni preventivni mehanizam je njegova nezavisnost (funkcionalna, personalna i finansijska), što je zagarantirano u Ustavu, Ombudsmanove široke nadležnosti, odgovarajući ljudski potencijali i utvrđeni načini djelovanja prilikom posjete mjestima u kojima su smještene osobe lišene slobode.

Nadležnosti i zadatke preventivnog državnog mehanizma, prema Opcionom protokolu i u skladu sa članom 17. Zakona o ratifikaciji Opcionog protokola, zajedno sa Ombudsmanom provode i nevladine ili humanitarne organizacije sa sjedištem u Sloveniji, sa kojima je nakon javnog konkursa Ombudsman potpisao ugovor. Ovakvo rješenje, uvodeći javno-privatno partnerstvo, predstavlja novinu u Sloveniji.

U saradnji s odabranim nevladinim ili humanitarnim organizacijama, Ombudsman pravi plan posjeta, koji predviđa najmanje jednu godišnju posjetu svakom zatvoru, psihijatrijskoj instituciji, domu za azilante i centru za strance, kao i posjete svake dvije godine onim policijskim stanicama koje imaju posebne prostorije za zadržavanje osoba lišenih slobode. To su preventivne posjete, čiji cilj je prevencija pojavljivanja mučenja ili neprimjerenog postupanja¹⁶.

Posjete navedenim institucijama Ombudsman obavlja i na osnovu svog Poslovnika¹⁷, prema kojem Ombudsman, odnosno osoba koju je Ombudsman ovlastio, može ući u službene prostorije svakog državnog organa, organa lokalne zajednice ili nosioca javnih dužnosti. U vezi sa svojim radom Ombudsman ili osoba koju je Ombudsman ovlastio ima pravo pristupa podacima i dokumentima iz nadležnosti državnih organa. (Član 34.)

Član 35. određuje da: »Ombudsman može pregledati zatvore ili druge prostore u kojima su osobe kojima je oduzeta sloboda te druge zavode s ograničenom slobodom kretanja.

Ombudsman ima pravo da obavi razgovor s osobama u zavodima iz prethodnog stava bez prisutnosti drugih osoba.

Pregledi se mogu obavljati bez prethodne najave.

Osobe za razgovor se mogu izabrati na slučajaj način«.

¹⁶ Izvor – *Note Verbale* Stalne misije Repulike Slovenije pri Uredu Ujedinjenih naroda i drugih međunarodnih institucija u Ženevi upućen Sekretarijatu Potkomisije za prevenciju torture (SPT), preuzeto 19. maja 2011. godine sa internetske stranice <http://www2.ohchr.org/>

¹⁷ Poslovnik Ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije, izvor – zvanična internetska stranica Ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije <http://www.varuh-rs.si/>

Poslovník je definirao i sljedeće: »U rješavanju širih pitanja koja su važna za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te za pravnu sigurnost državljana, Ombudsman dobija od nadležnih organa informacije i stavove o tim pitanjima.

Ombudsman može, nakon razmatranja pitanja, izdati mišljenje s prijedlozima i preporukama. Mišljenje šalje nadležnom organu, a može ga uputiti i Državnom zboru i Vladi Republike Slovenije«. (Član 36.)

Godišnji izvještaj državnog preventivnog mehanizma za 2009. godinu

Godišnji izvještaj državnog preventivnog mehanizma prema Opcionom protokolu uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja napisan je na slovenskom i engleskom jeziku, a sastoji se iz tri dijela: uvoda, izvještaja Ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije i pravnih dokumenata.

Drugi dio - izvještaj Ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije o provedbi zadataka državnog preventivnog mehanizma (DPM) u 2009. godini čini sedam dijelova:

- posjete zavodima za izvršavanje kazni zatvora i popravnim domovima,
- posjete policijskim stanicama,
- posjeta Domu za azilante,
- posjeta Centru za strance,
- posjete domovima za starije osobe i zavodima posebne socijalne zaštite,
- posjeta Psihijatrijskoj klinici Ljubljana,
- zaključci.

U trećem dijelu Godišnjeg izvještaja priloženi su pravni dokumenti: Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Opcioni protokol uz Konvenciju, Pravilnik o naknadi troškova i nagradama, Javni poziv za sudjelovanje nevladinih organizacija, Model ugovaranja o sudjelovanju.

U pravilu predstavnici DPM-a prilikom posjete instituciji najprije razgovaraju sa njenim rukovodiocem, zatim obave pregled prostorija u kojima borave osobe lišene slobode ili osobe kojima je ograničeno kretanje, a nakon toga razgovaraju sa zatvorenim osobama koje to žele. Na kraju posjete ponovo razgovaraju sa rukovodstvom posjećene institucije, koje upoznaju sa svojim prvim utiskom i utvđenim nedostacima, a u cilju razjašnjenja pojedinih pitanja i eventualnog rješavanja određenih problema. Nakon obavljene posjete predstavnici DPM-a pripremaju izvještaj, koji šalju organu u čijem sastavu se nalazi posjećena institucija i posjećenoj instituciji, a ovi u naznačenom roku dostavljaju odgovor.

Prilikom posjete zatvorima/zavodima za izdržavanje kazni zatvora i popravnim domovima DPM je posebnu pažnju posvetio sljedećem:

- kapacitetima posjećene institucije;
- životnim uvjetima osoba lišenih slobode;
- održavanju higijene;
- zdravstvenoj zaštiti;
- kontaktu sa vanjskim svijetom;
- pravu na rad;
- aktivnostima;
- kadrovskoj popunjenosti zavoda u odnosu na broj zatvorenih osoba;
- korištenju mjera i sredstava koja dodatno utiču na prava zatvorenih osoba;

- prehrani;
- pušenju i (drugim) ovisnostima;
- strancima kao zatvorenim osobama.

Kada je DPM posjećivao policijske stanice i pregledao prostorije za zadržavanje, fokusirao se na sljedeće:

- da li je osigurano odgovarajuće svjetlo (dnevno i vještačko);
- da li je osigurana primjerena temperatura i ventilacija prostorija;
- da li su prostorije primjereno označene;
- čistoća, opremljenost i veličina prostorija;
- sanitarije;
- pristup pitkoj vodi;
- opskrba hranom;
- videonadzor prostora i pozivno zvono;
- opremljenost prostora informacijama i brošurama o pravima zadržanih osoba;
- mogućnost za kretanje na otvorenom i
- predviđeni način dostavljanja žalbi.

Iz dijela izvještaja koji se odnosi na posjetu Domu za azilante može se zaključiti da je DPM posebnu pažnju posvetio:

- kapacitetima Doma;
- informiranju osoba smještenih u Dom o njihovim pravima i o kućnom redu;
- životnim uvjetima;
- zdravstvenoj zaštiti;
- pristupu internetu.

Prilikom posjete Centru za strance fokus je bio na sljedećem:

- kapaciteti Centra;
- životni uvjeti;
- zdravstvena zaštita;
- aktivnosti smještenih osoba;
- kadrovska popunjenost Centra;
- informiranje smještenih osoba;
- prehrana;
- higijena.

Tokom posjeta domovima za starije osobe DPM je posebno vodio računa o:

- kapacitetima domova;
- životnim uvjetima;
- boravku na svježem zraku;
- sanitarnim uvjetima;
- mogućnostima podnošenja žalbi;
- informiranju štićenika o njihovim pravima i kućnom redu domova;
- postupcima zadržavanja;
- posebnim sigurnosnim mjerama,
- osoblju domova,
- načinima dostavljanja pošte,
- duhovnoj skrbi starijih osoba.

Osim kapacitetima i općenito životnim uvjetima u Psihijatrijskoj klinici Ljubljana, DPM je posebnu pažnju posvetio i:

- odijevanju pacijenata;
- ventilaciji prostorija,
- boravku na svježem zraku i problemima povezanim s tim.

Izveštaj ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije o provedbi zadataka državnog preventivnog mehanizma u 2009. godini

1. Obilazak zavoda za izdržavanje kazni zatvora i popravnih domova

U 2009. godini smo u okviru provedbe zadataka i ovlaštenja državnog preventivnog mehanizma (DPM), prema Opcionom protokolu uz Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, posjetili Zavod za izdržavanje kazni zatvora (ZPKZ) Ljubljana, ZPKZ Dob pri Mirni, ZPKZ Maribor, Odjel Murska Sobota, ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo Mesto, ZPKZ Maribor, Popravni dom Radeče, ZPKZ Koper, ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica i ZPKZ Ig (zavodi). To predstavlja devet od 13 lokacija na kojima su u 2009. godini u Republici Sloveniji djelovali zavodi za izdržavanje kazni zatvora i popravni domovi. To su unutarnje organizacijske jedinice Uprave za izvršavanje krivičnih sankcija (UIKS), organa u sastavu Ministarstva pravosuđa. U njima su smještene osobe lišene slobode zbog izvršavanja kazni zatvora, „uklonilnog zatvora“¹⁸, pritvora ili provođenja preventivnih mjera u popravnom domu.

U vrijeme svih tih posjeta bio je prisutan najmanje jedan predstavnik izabranih nevladinih organizacija. Najčešće je bio prisutan predstavnik Pravno-informacijskog centra nevladinih organizacija (PIC) i Crvenog križa Slovenija, samo je prilikom posjete ZPKZ Koper i ZPKZ Ig predstavnika poslala samo prva navedena nevladina organizacija. Prilikom posjete četiri zavoda (ZPKZ Maribor, Popravni dom Radeče, ZPKZ Koper i ZPKZ Ig) pridružio nam se i psihijatar, koji na osnovu ugovora surađuje s Ombudsmanom kao vanjski vještak i koji je dao svoje nalaze, posebno u pogledu zaštite zatvorenih osoba sa zdravstvenog stanovišta. Kao posebnost treba spomenuti da je prilikom posjete ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica kao posmatrač prisustvovao jedan od predstavnika estonskog *Office of Chancellor of Justice*, koji su tih dana bili u Republici Sloveniji zbog razmjene iskustava s Ombudsmanom o provedbi zadataka državnog preventivnog mehanizma prema Opcionom protokolu.

Većinu tih zavoda smo posjetili i godinu ranije, a samo ZPKZ Ljubljana, ZPKZ Dob pri Mirni i ZPKZ Maribor, Odjel Murska Sobota posljednji put smo posjetili u drugoj polovini 2007. godine. Najviše lokacija (tri) posjetili smo u jesen 2009. (ZPKZ Koper - 20. i 21. oktobra, ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica - 25. novembra i ZPKZ Ig - 15. decembra), a po dvije lokacije u proljeće (ZPKZ Maribor, Odjel Murska Sobota - 21. aprila i ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo mesto - 26. maja), u ljeto (ZPKZ Maribor - 23. i 24. juna i Popravni dom Radeče - 22. septembra) i u zimu (ZPKZ Ljubljana - 17. i 18. februara i ZPKZ Dob pri Mirni - 17. i 18. marta). To je relevantno zbog specifičnosti uvjeta koji u različitim godišnjim dobima vladaju u tim zavodima, iako pri tome treba napomenuti da su u vrijeme posjete ZPKZ Ig

¹⁸ „Uklonilni zatvor“ je u slovenskom pravu o prekršajima novi institut. Uved je kao odgovor na problem neučinkovitosti naplate novčanih kazni izrečenih u prekršajnim postupcima, koji je bio posljedica nediscipline plaćanja. Novi zakon o prekršajima (ZP-1) tako predviđa da se izvršilac prekršaja koji djelimično ili u cjelosti ne plati kaznu u određenom vremenu, prisili na plaćanje tako da mu se odredi „uklonilni zatvor“. Izvor: <http://dkum.uni-mb.si/>

vladali pravi zimski uvjeti (snijeg, niske temperature i sl.), iako je još uvijek kalendarski bila jesen.

Četiri od devet lokacija smo posjetili uz prethodnu najavu (ZPKZ Ljubljana, Dob pri Mirni, Maribor i Koper). To su u pogledu kapaciteta četiri najveća ZPKZ u državi i tamo su posjete trajale po dva dana ili su bile planirane za više od jednog dana. Inače smo nenajavljene posjete obavljali u jednom danu. **Ukupno smo u posjetama odabranim mjestima u 2009. godini bili 13 dana. Glavni dio svake naše posjete ZPKZ bio je pregled smještajnih prostorija zatvorenih osoba i razgovor sa svim zatvorenicima koji su to željeli. Taj dio posjete smo u pravilu obavljali u paru,** tako da je u svakom paru bio jedan predstavnik nevladinih organizacija. Zatvorene osobe sa kojima smo bili u neposrednom kontaktu bili su osuđenici, zatvorenici, osobe iz „uklonilnoga zatvora“ te maloljetnici prema kojima su provođene preventivne mjere u popravnom domu. U tim zavodima je bilo ukupno 1.178 osoba lišenih slobode. Većina zatvorenih osoba je s nama željela razgovarati i samo neke zatvorene osobe odbijale su razgovor ili razgovor s njima nije bio moguć (npr. zbog prisustvovanja glavnoj raspravi pred krivičnim sudom).

Svaka posjeta DPM-a uključuje i razgovor s rukovodstvom zavoda, po mogućnosti zajedno s predstavnicima pravosudnih policajaca i stručnih radnika. Obavlja se prije pregleda smještajnih prostorija zatvorenih osoba, kako bi se dobili podaci o stanju u zavodu, **te nakon pregleda** smještajnih prostora, prije svega kad pokušavamo dodatno razjasniti žalbe koje smo u razgovoru dobili od zatvorenih osoba. **Prema potrebi pregledamo dokumentaciju koju vodi posjećena ustanova i na kraju posjete još usmeno iznesemo ključne nalaze o posjeti te moguće (hitne) prijedloge i preporuke za poboljšanje stanja. Nakon svake posjete pripremamo izvještaj o nalazima** i dajemo prijedloge, mišljenja, kritike i preporuke za poboljšanje stanja ili uklanjanje nepravilnosti. Ti izvještaji, zajedno sa zahtjevom da se u određenom navedenom roku o njima očituje, šaljemo Generalnom uredu UIKS (Ured) i zavodu koji smo posjetili. Ključni nalazi naših posjeta zavodima i popravnim domovima su u nastavku navedeni tematski, a sažeci izvještaja pojedinih posjeta su dostupni na zvaničnoj stranici <http://www.varuh-rs.si/o-instituciji/podrocja-dela-varuha/varuh-kot-drzavni-preventivni-mehanizem/>.

(Pre)napučenost

Zvanični kapaciteti svih posjećenih zavoda su od naših ranijih posjeta ostali neizmijenjeni (određene mjere poduzeo je samo ZPKZ Koper). Prenapučenost je pri našim ovogodišnjim posjetama pritiskala četiri posjećena zavoda - ZPKZ (Ljubljana, Dob pri Mirni, Ljubljana, Odjel Novo mesto i Maribor). Drugi zavodi (Maribor, Odjel Murska Sobota, Popravni dom Radeče i Koper, Odjel Nova Gorica) nisu imali taj problem. ZPKZ Koper je na dan naše posjete imao popunjenost kapaciteta „samo“ 100 posto, ipak broj zatvorenih osoba u tom zavodu se povećava uglavnom zbog premještanja osuđenika iz ZPKZ Ljubljana i ZPKZ Dob pri Mirni. U danima kada smo ga posjetili oba su bila blizu prekoračenja zvaničnih kapaciteta (u prvom 90, a u drugom 86 posto).

Problem prenapučenosti ZPKZ je jedan od najkritičnijih i najkompleksnijih u oblasti izvršavanja krivičnih sankcija, prije svega kada je riječ o pritvoru. Čini se da je za rješenje te problematike iskorišteno takoreći sve što je bilo moguće, u smislu premještanja zatvorenih osoba po ZPKZ odnosno njihovim odjeljenjima. Pri posjeti ZPKZ Maribor pojašnjeno nam je da se premještanje u vanjske odjele u Murskoj Soboti i Rogozi načelno i ne mora obavljati, jer se i oni približavaju prekoračenju kapaciteta. Pored toga, premještanje neizbježno vodi

povećanju broja zatvorenih osoba tamo gdje se premještaju i može imati i druge negativne učinke. To možemo prikazati primjerom ZPKZ Ljubljana, iz kojeg se osuđenici koji ispunjavaju uvjete za boravak u liberalnijem režimu izdržavanja kazni zatvora premještaju u ZPKZ Ljubljana, Otvoreni odjel Ig, čime se pogoršava struktura zatvorenih osoba, jer tako u zatvorenom odjelu zavoda ostaju prije svega više „problematični“ osuđenici.

Ombudsman već duže vremena ističe da rješenje prenapučenosti zavoda za izdržavanje kazni zatvora treba tražiti, prije svega, u drugom smjeru, i na normativnoj ravni, povećanjem mogućnosti alternativnog izvršavanja (kraćih) kazni zatvora. Važan dio rješenja je svakako i izgradnja novih kapaciteta, iako upozoravamo da bi novogradnja mogla dovesti do prevelike koncentracije zatvorenih osoba u jednom kraju (mjestu). U tom smislu najviše obećava ZPKZ Dob pri Mirni, gdje smo tokom posjete mogli primijetiti da su se, konačno, počeli pripremati građevinski radovi obnove i povećanja smještajnih prostora. Pored povećanja kapaciteta time bi se omogućilo i izdržavanje kazni zatvora prije svega u jednokrevetnim, odnosno trokrevetnim sobama, a ne više u zajedničkim sobama. Na drugoj strani planirana izgradnja novog ZPKZ Ljubljana najvjerojatnije još neko vrijeme neće biti izvedena. I Ured je u vezi s tim u odgovoru naveo da nije realno očekivati da će ubrzo taj objekt biti izgrađen, jer će izgradnja trajati duže vrijeme, a posebno ako na raspolaganju ne bude dovoljno finansijskih sredstava. I Ured već duže vrijeme upozorava resorno Ministarstvo pravosuđa na nemoguće uvjete, a s problematikom bi trebala biti upoznata i Vlada Republike Slovenije. DPM ne sumnja u to da su svi nadležni državni organi već duže vrijeme adekvatno informirani o istaknutim problemima. Razumljivo je do određene mjere da rješavanje prenapučenosti ZPKZ u aktualnoj ekonomskoj situaciji nije prioritet, ali se ne smije zaboraviti da te nepravilnosti traju više godina. Očito je dostignuta kritična tačka, kada treba razmisliti o boljem sistemu rješenja ako će država ispunjavati obaveze koje je sama preuzela bilo (pod)zakonskim aktima bilo ratifikacijom određenih međunarodnih pravnih akata.

U svim zavodima koji pate od prenapučenosti najakutnije je bilo u pritvoru u smislu predviđenih mjesta za pritvor. Kao najočitiji primjer moramo ponovo navesti ZPKZ Ljubljana, gdje je od predviđenih 55 mjesta za pritvorenike na dan naše posjete u njemu bilo smješteno 126 pritvorenika, što je prelazilo kapacitet za 129 posto. Posebno vrijedi spomenuti još i ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo mesto, gdje je na dan naše posjete u dijelu pritvora zvanični kapacitet bio premašen za 75 procenata. Ranije smo utvrdili da je zbog problema s prostorom jedan od pritvorenika u ćeliji morao boraviti samo na madracu koji je bio položen na tlo. To smo označili kao posve nedopustivo i u suprotnosti sa Standardnim minimalnim pravilima o postupanju sa zatvorenicima Ujedinjenih naroda, koja u tački 19., pored ostalog, navode da „svaki zatvorenik, u skladu s lokalnim ili nacionalnim pravilima, mora imati svoj krevet i posteljinu”. I izvještaj br. R(2006)2 Komiteta ministara Vijeća Evrope državama članicama o Evropskim zatvorskim pravilima u tački 21., pored ostalog, određuje da se svakom zatvoreniku osigura poseban krevet i posebna posteljina.

U tom slučaju smo predlagali da Zavod i Ured učine sve da takvih primjera ubuduće ne bude. Ured je pojasnio da u prenapučenim smještajnim prostorima nije bilo moguće postaviti krevete, zato se Zavod odlučio za jedino moguće rješenje. O određivanju pritvora za određene osobe Zavod ni u jednom slučaju nije bio ranije obaviješten, a osobu u pritvor dovodi policija. Ni neposredno premještanje pritvorenika u Zavod nije moguće, jer o prijedlogu premještanja odlučuje nadležni sud. Ured i Zavod tako na raspolaganju nisu imali realne mogućnosti za prikladno rješavanje navedenog problema, osim da što prije osiguraju premještanje u zavode ili odjele koji imaju slobodne krevete na raspolaganju.

Pored loših materijalnih uvjeta prenapučenost ima uticaja i na druge aspekte izdržavanja i izvršavanja kazne zatvora (probleme u pogledu organiziranja aktivnosti, omogućavanje tuširanja, osiguranje pratnji izvan zavoda kada je to potrebno itd). To vrijedi i za osuđenike, odnosno izdržavanje kazni zatvora. Kao ilustraciju navodimo primjer ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo mesto koji je ispraznio jednu sobu na osuđeničkom odjelu i u nju smjestio pritvorenike, a to je izmijenilo režim aktivnosti za sve u tom dijelu Zavoda, tako da su pri boravku van ćelija ograničeni i osuđenici koji izdržavaju kazne zatvora na poluotvorenom odjelu. Ne treba zaboraviti da su već po svojoj prirodi, u kombinaciji s nekim drugim faktorima, kao što je, na primjer, ovisnost o drogama, u uvjetima prenapučenosti još izraženije mogućnosti konflikata, koji donose nove probleme. Ombudsman duže vrijeme ističe da prenapučenost loše utiče na životne uvjete zatvorenih osoba te otežava održavanje sigurnosti i reda.

Životni uvjeti

Nismo utvrdili značajnije poboljšanje životnih uvjeta zatvorenih osoba u odnosu na ranije posjete Zavodu. U Popravnom domu Radeče i ZPKZ Ig u određenim dijelovima bilo je izvedeno planirano pregrađivanje u više manjih smještajnih prostora, ali velike građevinske intervencije u zavodima ostaju samo planovi. Prema objašnjenju Ureda, izvođenje radova ometa nedostatak finansijskih sredstava, a u određenim slučajevima i vlasništvo objekta (npr. ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica). Posebno smo zapazili da je inventar u smještajnim prostorima zatvorenih osoba dotrajavao ili oštećen. U jednoj sobi u ZPKZ Koper bila su oštećena ulazna vrata i vrata sanitarnog prostora, a nije bilo moguće uključiti svjetlo, odlomljen je bio i plastični poklopac na WC školjci i bio je raskliman nastavak tuša. Osuđenik koji je tu bio smješten, uz njegovu saglasnost, još u vrijeme naše posjete bio je premješten u drugi smještajni prostor. Inače je u vrijeme naših posjeta prihvaćeno mnogo naših prijedloga u smislu manjih popravaka u zavodima (mijenjanje neispravnih žarulja, popravljjanje brave na vratima), a za druge smo predložili da ih poprave što prije. U principu bi zavodi mogli sami tome posvećivati više pažnje i brinuti se za popravljjanje kvarova i uklanjanje nedostataka.

Ponekad (npr. ZPKZ Dob pri Mirni) je u pogledu broja osuđenika bilo premalo opreme (i ormara) i zato su osuđenici svoje stvari odlagali u razne vreće i kutije, čime je još više naglašena prenatrpanost smještajnih prostora. To nije siguran način za čuvanje osobnih stvari. U ZPKZ Maribor, Odjel Murska Sobota smo u jednoj pritvoreničkoj sobi zapazili četiri kreveta i (samo) tri ormara za čuvanje osobnih predmeta, u nekim pritvoreničkim sobama je bio sto koji je bio premali da bi na njemu mogla objedovati sva četiri pritvorenika.

Na drugoj strani smo nekada u sobama primijetili više inventara nego što bi trebalo biti u smislu broja u njih smještenih osoba (npr. ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica), zbog čega je u tim sobama stiješnjenost bila veća nego što je bilo potrebno.

Smatramo da zatvorene osobe treba podsticati na primjeren odnos prema zavodskoj opremi. Nerijetko smo utvrdili da je već oštećena nedavno zamijenjena oprema. Ombudsman već duže vrijeme upozorava da bi bilo dobro da zavodi dosljedno otkrivaju počinitelje štete i od njih naplate štetu, ako je dobrovoljno ne nadoknade. S nama se u tom pogledu slaže i Ured.

Česte su bile pritužbe zatvorenih osoba zbog kreveta (prije svega u ZPKZ Ljubljana, Dob pri Mirni i Maribor) i u većini slučajeva smo utvrdili da se mogu potvrditi tvrdnje o njihovoj dotrajalosti.

Održavanje higijene

U principu možemo reći da su se zatvorene osobe u datim uvjetima primjereno brinule za čistoću svojih smještajnih prostora, iako je bilo određenih izuzetaka. Zbog nedostatka higijene zatvorene osobe su se žalile (samo) u odjeljenima ZPKZ Maribor. Zabrinjavajuća je bila tvrdnja da pokrivače (deke) nije moguće poslati na pranje i, iskreno, (pre)često su davale takav dojam. Uprkos uvjerenjima koja smo dobili prilikom naše posljednje posjete da će zavodi ponovno objasniti osuđenima i pritvorenima mogućnosti zamjene dotrajalih i pranja prljavih pokrivača, u vezi s tim su bili očigledni problemi. Zato smo predložili da Zavod pozove zatvorene osobe da sami pošalju pokrivače na pranje, a dotrajale na zamjenu. Utvrdili smo još da su približno oko mjesec dana prije naše posjete četiri zatvorene osobe oboljele od svraba. Prema objašnjenju Ureda, infekcija je primijećena na tri tek pristigla osuđenika u prijemnom odjelu, koji su se najvjerojatnije zarazili u kontaktu s osuđenikom, koji je tu bolest donio na izdržavanje kazne zatvora.

Zavod, odnosno zdravstvena služba su poduzeli i određene mjere, higijenske i druge mjere koje su bile djelotvorne, i infekcija se nije raširila. I zdravstveni inspektor, koji je o tom događaju obavio sanitarni nadzor, nije utvrdio nepravilnosti.

Zatvorenim osobama u nekim zavodima još uvijek nije omogućeno svakodnevno tuširanje. U određenim zavodima pritvorenici se još uvijek tuširaju samo dva puta sedmično (npr. ZPKZ Maribor, ZPKZ Maribor, Odjel Murska Sobota). U slučaju ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo mesto, primijetili smo bar mali pomak na bolje (mogućnost tuširanja povećana je sa dva na tri puta sedmično). U ZPKZ Ljubljana tuširanje je u principu omogućeno svaki dan, iako postoje problemi u osiguranju dovoljnih količina tople vode. Prema objašnjenju Ureda uzrok je preslab cjevovod za toplu vodu.

Zdravstvena zaštita

Na području zdravstva zapažene su veće izmjene. Zdravstvena zaštita se od 1.1.2009. pruža u okviru javne zdravstvene mreže. Za zatvorene osobe su uspostavljeni standardi jednaki standardima izvan zavoda. Jedna od suštinskih razlika u odnosu na prethodno uređenje je da su pružanje zdravstvene zaštite ugovorili sa domovima zdravlja, a ne više sa samim ljekarima.

Prijelaz je u početku donio nekoliko organizacijskih, administrativnih i računarsko-informacijskih (ne)očekivanih problema. I pored toga, Ured misli da je odluka uključivanja zatvorenih osoba u javnu zdravstvenu mrežu dugoročno dobro rješenje, kao što je smatrao i ombudsman pri izvršavanju zadataka državnog preventivnog mehanizma. Inače, ni do kraja godine svi nedostaci prijelaza u javnu zdravstvenu mrežu nisu bili riješeni. Ured će ih rješavati na početku 2010. godine zajedno sa Ministarstvom zdravlja, s velikim izgledima da će uspjeti u potpunosti definirati jasan pregled usluga na koje zavodi, u okviru ugovora sa domovima zdravlja, imaju pravo.

Utvrdili smo da je veliki problem zdravstveno osiguranje pojedinaca. Kao ilustraciju navodimo da u ZPKZ Ljubljana 50 posto zatvorenih osoba već prije početka izdržavanja kazni zatvora nije imalo zdravstveno osiguranje. U ZPKZ Ig zdravstveno osiguranje nije imalo 63 posto osuđenika. Pored ostalog smo utvrdili da je poseban dio tog problema zdravstveno osiguranje stranaca, jer najprije treba dobiti matične brojeve za te osobe. Problemi su bili i s Romima, koji u većini slučajeva imaju velike porodice. Članovi porodice su najčešće

osigurani na osuđenika. Pri izmjeni statusa osiguranja prekida se prethodno osiguranje za osobe koje su bile osigurane s osuđenikom.

Kontakt s vanjskim svijetom

U poređenju s ranijim posjetama zavodima na ovom području nismo utvrdili veće promjene. Bolje uređenje telefoniranja imali su ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica i Maribor, Odjel Murska Sobota. Kada su u pitanju posjete, ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo Mesto ima problema sa mještanima, koji se žale prije svega zbog parkiranja posjetilaca pred njihovim domovima.

Predložili smo da se provjeri da li bi bilo moguće naći rješenje koje bi bilo prihvatljivo za posjetioce i za okolne stanovnike. Ured je u vezi toga pojasnio da je uređenje parkirališta ispred zgrade Zavoda i dijelom zemljišta koje graniči sa rijekom Krkom planirano već prije ljeta. Time bi se dobile vanjske površine za rekreaciju, sportske aktivnosti, šetnje i posjete. Projekt nije realiziran jer u budžetu još nisu osigurana potrebna finansijska sredstva. Zavod bi problem privremeno riješio postavljanjem ograde oko travnjaka, mada ni za to nije bilo dovoljno finansijskih sredstava. Ističemo još da smo ZPKZ Dob pri Mirni predložili da razmotri postavljanje dodatnih telefonskih govornica, jer je na svakom odjelu bila samo jedna, što je malo u odnosu na broj zatvorenih osoba. Osuđenici su se žalili da im nije omogućeno pozivanje najbližih rođaka na brojeve mobilnih telefona.

U ZPKZ Maribor se veći broj zatvorenih osoba žalio da se vrijeme u kojem mogu obavljati telefonske razgovore poklapa sa vremenom za boravak na otvorenom i to smo označili kao nedopustivo. Ured se složio s nama da Zavod mora rasporediti sve aktivnosti zatvorenih osoba tako da zbog telefoniranja ne budu uskraćene druge aktivnosti.

Korištenje mjera i sredstava koja dodatno utiču na prava zatvorenih osoba

Ni ove godine nismo zabilježili slučajeve prekomjerne upotrebe prisilnih sredstava ni u jednom zavodu. Osim što to nije zabilježeno u dokumentaciji, u pravilu takve žalbe prilikom posjete nismo dobili ni usmeno od zatvorenih osoba. Pored prijave nadležnom službeniku zavoda zatvorena osoba može uputiti prigovor zbog nasilja nadležnom državnom tužilaštvu odnosno policiji.

Neke nedostatke smo utvrdili u vezi s disciplinskim postupcima protiv osuđenika. Tako smo utvrdili da su u ZPKZ Ljubljana propuštali izricanje disciplinskih kazni, u ZPKZ Maribor pokrenuti disciplinski postupci nisu bili završeni. U oba slučaja Ured se složio s nama da je potrebno u budućnosti dosljedno provoditi disciplinske postupke.

Pravo na rad

Nije bilo značajnijih izmjena u pogledu pružanja više mogućnosti zatvorenim osobama za rad u 2009. godini. Omogućavanje rada (bar) većini zatvorenih osoba koje žele raditi i koje su sposobne za rad je više izuzetak nego pravilo. U svim posjećenim ZPKZ smo preporučili da se osigura rad za više zatvorenih osoba ili da se potiču na rad.

Takve, ne najbolje, uvjete na tom području dodatno je pogoršala ekonomska recesija. Budući da se omogućavanje rada zatvorenim osobama većinom oslanja na javne gospodarske zavode, pad narudžbi je još uvijek značajan i zato su i mogućnosti za rad manje. U tom pogledu ohrabrujući su podaci ZPKZ Koper, Odjel Nova Gorica, koji uspijeva osigurati rad svim

osuđenicima koji žele raditi i koji su sposobni za rad, dijelom i pritvorenima koji nemaju zdravstvenih ograničenja. Nažalost, to vjerovatno u velikoj mjeri možemo pripisati tome da je u tom odjelu manji broj zatvorenih osoba u poređenju sa drugim posjećenim zavodima. Više mogućnosti za rad zatvorenih osoba bilo bi moguće potražiti u održavanju prostorija zavoda (redovno krećenje, održavanje opreme), u izradi namještaja i druge opreme za zavode i možda i za druge državne organe i slično.

Provjeravali smo i uvjete u kojima zatvorene osobe rade. U principu su bili prihvatljivi, samo smo ponegdje predložili određena poboljšanja (npr. u JGZ Pohorje i Kozjak sanaciju prostora za garderobu i sanitarnih prostorija, u JGZ Emboplast da se uspostavi odgovarajuća temperatura radnog prostora). Ured će u cilju uređenja oblasti rada zatvorenih osoba kao jedan od zadataka u programu rada za 2010. uključiti pripremu projekata reorganizacije javnih gospodarskih zavoda i formiranja novih oblika i sadržaja kojima bi bilo moguće osigurati više rada zatvorenim osobama. Svakako da je za ostvarivanje tih ciljeva potrebna podrška Vlade, prije svega zbog osiguranja potrebnih finansijskih sredstava.

Pušenje i (druge) ovisnosti

Nepušačima, bez sumnje, treba omogućiti boravak u smještajnim sobama u kojima se ne puši, kako određuje zakon. Nije iznenađenje da je to, pored prenapučenosti, veliki problem. Pored (ne)pušenja određene osobe, treba računati još i na druge okolnosti (npr. na konflikte sa drugim osobama), pa tako PKZ Ljubljana ne može osigurati stalne sobe za nepušače. Rukovodstva većih zavoda su prilikom naše posjete mislila da približno polovina zatvorenih osoba ima probleme s ovisnosti (u ZPKZ Ljubljana, Dob pri Mirni i Maribor, u ZPKZ Koper nešto manje). Slično je i u ZPKZ Ig, centralnom zavodu za žene.

Posjećeni zavodi većinom (još) nemaju odjel bez droga, kako to određuje član 53. Pravilnika o izvršavanju kazni zatvora. Glavni problem i u tom slučaju su preovlađujući uvjeti prenapučenosti, koji otežavaju smisleno organiziranje takvog odjela. Pored prostornih mogućnosti njegovo organiziranje često ometa nedostatak odgovarajućeg kadra. Urinski testovi za procjenu razine droga ostaju jedna od najproblematičnijih praksi.

(Is)hrana

Nije bilo puni žalbi koje su vezane za ishranu, u svakom zavodu je bilo nekoliko. Najviše je bilo negodovanja zbog jednoličnosti i neadekvatnih obroka. Ured je te pritužbe uvijek odbijao prikazom propisanih standarda kaloričnih vrijednosti obroka i jelovnicima.

U Zavodu za izdržavanje kazni zatvora (ZPKZ) Ljubljana i Maribor utvrdili smo da se zatvorenima prilikom obroka još uvijek ne daje odgovarajući pribor za jelo – nož. Neki ih tako pri objedovanju ne koriste, drugi su ih kupovali sami u zatvorskoj kantini, a jedan od zatvorenika u ZPKZ Maribor nam je pokazao nož i viljušku koje je sam izradio od lima. Nesumnjivo je da svaki zavod mora i pritvorenima osigurati odgovarajući pribor za jelo, pa tako i nož, ako je dio obroka potrebno rezati prije gutanja. Uz posljednje ide jasan zahtjev iz člana 35. Pravilnika o izvršavanju pritvora. U oba slučaja Ured se složio sa nama i upozorio rukovodstvo zavoda na takve nepravilnosti.

Tokom posjeta smo pregledali i kuhinje i ostave. Većinom nismo utvrdili nepravilnosti, ali nije svugdje bilo tako. U ZPKZ Maribor smo (kao i prilikom prošlogodišnje posjete) utvrdili da je određenim proizvodima u ostavi već istekao rok trajanja, neki hladnjaci su bili u lošem stanju i svježe povrće je bilo položeno na pod. Pored toga, u Zavodu je već bio obavljen i

inspekcijski nadzor i izrečena odluka da utvrđene nepravilnosti moraju biti otklonjene, a nisu bile. Ured je odgovorio da bi zbog tog nalaza inspekcije i DPM-a mogla biti izrečena i velika novčana kazna. Ali bar je jasno ko će biti odgovoran za moguće trovanje hranom. Prilikom naših posjeta zatvorene osobe su se posebno žalile i na previsoke cijene u zavodskim kantinama ili trgovinama u kojima mogu obaviti kupovinu. Kada smo te njihove navode provjerili, cijene pojedinačnih artikala nisu značajno odstupale od istih van zavoda.

Stranci kao zatvorene osobe

U većini zavoda je prilikom naših posjeta bilo barem nekoliko stranih državljana. Zavodi u pravilu ne angažiraju prevodioce, jer nije bilo poteškoća u komunikaciji. U tu svrhu često se koristi bilo koja zatvorena osoba koja govori jezik na kojem je sporazumijevanje sa strancem moguće. Neki zavodi se za pomoć obraćaju i diplomatsko-konzularnim predstavništvima. Ipak, mi predlažemo da se ubuduće, kada je komunikacija sa zatvorenim osobom otežana, osigura pomoć zvaničnog prevodioca. Ured insistira da zavodi, u granicama realnih mogućnosti, poštuju odredbu člana 209. Zakona o izvršavanju krivičnih sankcija, prema kojoj zavod mora upoznati osuđenika koji ne govori zvanični jezik sa sadržajem i svojim radom na njegovom jeziku i omogućiti mu da postupak prati sa prevodiocem.

2. Posjete policijskim stanicama

U okviru obavljanja zadataka i ovlaštenja državnog preventivnog mehanizma (DPM), kako određuje Opcioni protokol uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, u **2009. godini posjetili smo 19 policijskih** stanica u Sloveniji u cilju provjere tretmana osoba lišenih slobode. Prilikom posjeta primijetili smo da su policajci bili dobro upoznati s našim zadacima i ovlaštenjima tako da je rad mogao proći neometano. To svakako pozdravljamo. **Sve posjete su bile nenajavljene**, obavljene prije podne ili poslije podne, a dvije u noćnim satima. O svakoj posjeti grupa je pripremila izvještaj o nalazima i preporukama koji je poslala Ministarstvu unutrašnjih poslova (MNZ) i policijskoj stanici (PP) u kojoj je obavljen nadzor. Izvještaji su nastali na osnovu pregleda prostorija za zadržavanje, razgovora s rukovodstvima PP i razgovora sa zadržanim osobama. Ministarstvo je također uredno odgovaralo na naše izvještaje. U većini slučajeva složilo se sa našim nalazima i uvjeralo nas da su neki nedostaci već otklonjeni ili da već planira poboljšanje.

Posjete policijskim stanicama protekle su prema ustaljenom rasporedu: prvo je grupa, koju su činili predstavnik ombudsmana i predstavnici jedne ili dvije ugovorne nevladine organizacije, obavila pregled svih prostorija za zadržavanje, uključujući pomoćne prostorije (prostorije za prijem, za strance i za odvjetnike, skladište, prostor za šetnju). Nakon toga slijedio je pregled intervencijskih vozila koja su bila u PP u vrijeme naše posjete. Na kraju obavljan je razgovor s rukovodstvom PP (najčešće s komandrom, pomoćnikom komandira ili s dežurnim policajcem). Prilikom pregleda prostorija za zadržavanje usredotočili smo se prije svega na sljedeće:

- da li je osigurano odgovarajuće svjetlo (dnevno i vještačko);
- da li je osigurana primjerena temperatura i prozračivanje prostorija;
- da li su prostorije primjereno označene;
- čistoća, opremljenost i veličina prostorija;
- sanitarije;
- pristup pitkoj vodi;
- opskrba hranom;

- videonadzor prostora i pozivno zvono;
- opremljenost prostora informacijama i brošurama o pravima zadržanih osoba;
- mogućnost za kretanje na otvorenom i
- predviđeni način dostavljanja žalbi.

Nakon pregleda prostorija za pridržavanje slijedio je razgovor sa rukovodstvom PP ili dežurnim policajcem, u kojem smo dali prvu ocjenu o adekvatnosti prostorija za zadržavanje i upozorili na primijećeno te pohvalili dobra rješenja. Prilikom svake posjete pregledali smo i dokumentaciju (spise) zadržavanja nekih slučajno odabranih slučajeva pritvora na osnovu zakona o prekršajima, o krivičnom postupku, o sigurnosti cestovnog prometa i o policiji. Dobili smo i statističke podatke o broju pritvorenih i zadržanih osoba u posjećenim PP u 2009. godini (od 1.1. 2009. godine do dana posjete).

3. Posjeta Domu za azilante

Posjetu Domu za azilante (AD) obavili smo bez prethodne najave. Glavni cilj posjete bio je provjeriti tretman stranaca koji su izrazili namjeru podnijeti molbu za međunarodnu zaštitu i koji su smješteni na prijemni odjel, te postupanje s podnositeljima molbe za međunarodnu zaštitu, kojima je kretanje ograničeno na odjel za ograničavanje kretanja u skladu sa Zakonom o međunarodnoj zaštiti. Prilikom treće posjete, u vezi s ranijim dijelom nalaza koji smo opisali prilikom prošlogodišnje posjete, nismo primijetili veće izmjene, a stranci i podnosioci molbe za međunarodnu zaštitu s kojima smo razgovarali nisu imali žalbi u vezi s boravkom ili odnosom zaposlenih prema njima. U nastavku ističemo određene okolnosti.

Do naše posjete (27. 10. 2009.) u 2009. godini su podnijete 154 molbe za međunarodnu zaštitu, a na dan posjete u Republici Sloveniji je bio 81 podnosilac molbe. U AD je bilo smješteno 54, tako da je njegov zvanični kapacitet, koji je još uvijek 203 osobe, bio ispunjen 27 posto. Tri podnosioca molbe u AD bili su maloljetnici bez pratnje, svi stariji od 17 godina. Zaštitu im pružaju volonteri Slovenske filantropije. Sve tri osobe bile su uključene u program neformalnog obrazovanja „Projektno učenje za mlađe odrasle (PUM)“. Inače je 13 podnosilaca molbe bilo u dobi za obavezno školovanje, jedna maloljetna podnositeljica molbe bila je upisana u srednju školu, ostalo su bila predškolska djeca.

U AD nije bilo osoba kojima je privremeno ograničeno kretanje, jedan takav podnositelj molbe je bio u Centru za strance. Prema objašnjenju koje smo dobili prilikom posjete, tu osobu su jednom sedmično obilazili socijalni radnici AD i s njim razgovarali, a u vezi postupka za dobijanje međunarodne zaštite posjećuje ga i operativna služba. U 2009. godini do naše posjete određeno je 19 mjera ograničavanja kretanja, devet je bilo još produženo. Porodice se, uprkos mogućim ograničenjima kretanja, u pravilu smještaju u Dom za azilante, a ne u Centar za strance.

Na dobrovoljno napuštanje AD u 2009. godini do našeg dolaska odlučilo se 107 pojedinaca, dan prije naše posjete evidentirano je jedno dobrovoljno napuštanje iz prijemnog prostora.

Prilikom naše posjete 2008. godine pojašnjeno nam je da je u pripremi nova brošura koja će biti prevedena na više jezika i biti uručena podnositeljima molbe pri prijemu u AD. Tada nam je bila predočena lična brošura „Kako do međunarodne zaštite“. Brošura koja je na raspolaganju na devet jezika (i na romskom), prilikom prijema se uručuje podnositeljima molbe na slovenskom jeziku ili na najprikladnijem od ostalih osam stranih jezika. Pored te brošure, priloženi su kontakti podnositelja savjetnika za izbjeglice, a podnositeljima molbe se još dostavlja kućni red Doma za azilante sa brošurama „Živim v Azilnem domu“. Obje brošure na

prijatan i slikovit način upoznaju podnositelje molbe sa njihovim pravima i dužnostima. Državni preventivni mehanizam takav pristup pozdravlja, nasuprot suhoparnim formaliziranim informacijama, koje su do sada podnositeljima molbe bile na raspolaganju. Izdavanje obje brošure sufinansirano je sredstvima Evropskog fonda za izbjeglice (iz kojeg su bili sufinansirani i neki drugi projekti, npr. uređenje i opremanje višenamjenskog prostora, završetak postavljanja zaštitne ograde oko objekta sektora za azil, završetak nadogradnje objekta kotlovnice itd.).

U prostoru pored ulaza u AD našli smo primjerke letaka šengenske zone (obavještenje o šengenskoj zoni za izbjeglice, podnosiocima molbe za azil, korisnike statusa subsidijarne zaštite i osobe bez državljanstva) i primjerke letaka Visokog komesarijata UN-a za izbjeglice (UNHCR) te »Basic information on the course of procedure before and on applying for asylum« Pravno-informacijskog centra nevladinih organizacija (PIC), koje je također finansirao UNHCR. Na vratima ureda nevladinih organizacija je na više jezika bilo postavljeno obavještenje o pružanju pravne pomoći. DPM smatra da je taj način upoznavanja osobe koja se smješta u AD sa relevantnim informacijama u principu zadovoljavajuće, naravno pod pretpostavkom da su im sva moguća daljnja pojašnjenja ili pomoć dostupni u odgovarajućoj mjeri od svih koji moraju brinuti za njihov smještaj i zaštitu.

Prostori (odjel, odjel za žene-samce, muškarce-samce, za porodice, za maloljetnike bez pratnje, za osobe sa posebnim potrebama i za ograničenije kretanja, sanitarije, učionice, soba za vjerske aktivnosti, soba s igračkama, igralište za djecu i dr.), oprema i dvorište Doma za azilante bili su odgovarajuće uređeni i održavani. Zato smo samo preporučili da se takvo stanje održava i u budućnosti. Kao iznimku smo utvrdili samo vanjsko, ograđeno pješčano igralište, koje je djelovalo sasvim zapušteno, i višenamjenski prostor, koji je bio skoro u potpunosti zatrpan korištenom odjećom i obućom. Kako postoji previše obuće i odjeće u pogledu potrebe podnositelja molbe, razmišljali su da je poklone Crvenom križu. To smo podržali, svakako uz uvjet da je podnosiocima molbe osigurano dovoljno odjeće i obuće.

Izmjene su uvedene u pogledu psihosocijalne zaštite. U vrijeme prošlogodišnje posjete pružali su je socijalni radnici, psiholog i sociolog firme Arx, od 15 do 23 sata. Tada smo predložili da se osigura prisustvo zaposlenih iz oblasti socijalnog rada i prije podne. Ministarstvo unutrašnjih poslova je u odgovoru na naš izvještaj o posjeti tvrdilo da će u okviru kadrovskih kapaciteta razmotriti mogućnost prisustva socijalnih radnika. Prilikom treće posjete objašnjeno nam je da socijalni radnik radi od 1. septembra 2009. poslije 15 sati.

Firma Arx ugovoreno provodi dva programa. U prvom pruža pomoć prilikom smještaja korisnika - psihoterapiju (koju petkom obavlja psihoterapeutkinja) i razgovore sa psihijatrom (petkom, a može biti pozvan i češće, ako je to potrebno).

U zdravstvenoj službi AD zaposlena je medicinska sestra. Prilikom posjete dobili smo podatak da je prisutna do 15.00 sati, mada smo utvrdili da je u brošuri „Živim v Azilnem domu“ navedeno da je prisutna samo od 10.00 do 13.00 sati, zato smo zamolili za dodatno pojašnjenje. MNZ je objasnio da je medicinska sestra u AD zaposlena na pola radnog vremena i da je u brošuri samo orijentacijski navedeno vrijeme njenog prisustva, kada medicinska sestra pruža pomoć korisnicima u ostvarivanju prava koja proizlaze iz socijalne zaštite. U toku preostalog dijela vremena obavlja druge zadatke određene aktom koji uređuje unutrašnju organizaciju i sistematizaciju radnih mjesta. Ti zadaci su prije svega obavljanje dezinfekcijskih pregleda stranaca, naručivanje korisnika na ljekarske preglede, nadzor

adekvatnosti sanitarija u smještajnim odjeljenima i u hitnim slučajevima pratnja do ljekara. AD osigurava prisustvo medicinske sestre u hitnim slučajevima i van radnog vremena.

Ljekar u AD dolazi prema ugovoru za obavljanje preventivnih ljekarskih pregleda, a prema potrebi korisnici se upućuju na preglede i u Dom zdravlja Vič ili Metelkova, u specijalističke ambulante ili se prevoze u urgentni UKC. Bez prethodnog naručivanja korisnici mogu zatražiti medicinsku pomoć u Domu zdravlja Vič (odrasli) ili u Domu zdravlja Centar (predškolska djeca). Za poslove održavanja (krečenje, čišćenje, pomoć u tehničkim poslovima), koje određuje rukovodilac AD, među korisnicima nije bilo velikog interesa. Zato smo predložili da se posveti veća pažnja poticanju korisnika na obavljanje poslova održavanja, posebno zbog održavanja radnih navika i konstruktivnijeg trošenja vremena u AD.

U prošlogodišnjem izvještaju smo predložili da se razmotri mogućnost da se korisnicima osigura pristup internetu. Ministarstvo unutrašnjih poslova je tvrdilo da će projekt dodatnog umreženja AD, kao uvjet za osiguranje internetske veze, biti završen za tri mjeseca. Prilikom treće posjete pojašnjeno nam je da je umreženje završeno, ali da pristup internetu korisnicima još nije omogućen. Puno vremena se potrošilo na postupak odabira ponuđača interneta, koji je već završen. U svim sobama za posjete već je postavljena potrebna oprema i samo čekaju operatera da uspostavi vezu. Na osnovu toga smo MNZ zamolili za pojašnjenje da li je sada korisnicima pristup internetu omogućen. MNZ nas je obavijestilo da je u novembru 2009. korisnicima omogućen pristup internetu.

Dojam o situaciji u AD i tretmanu smještenih korisnika stekli smo i na osnovu razgovora sa zaposlenima i korisnicima i pregleda prostorija i bio je dobar. To ne znači da u određenim oblastima stanje nije moguće dodatno poboljšati. Zato ćemo te napore AD podržati i u budućnosti.

4. Posjeta Centru za strance

I posjetu Centru za strance obavili smo bez prethodne najave zajedno sa predstavnicima ugovorenih nevladinih organizacija (Crveni križ Slovenije i Pravno-informacijski centar nevladinih organizacija - PIC). Prilikom posjete smo razgovarali sa rukovodstvom Centra i pregledali prostore te razgovarali sa svim strancima koji su to željeli. Ministarstvo unutrašnjih poslova (MNZ) je nakon pregleda našeg izvještaja o posjeti ustvrdilo da će naše prijedloge za dodatno poboljšanje kvalitete boravka stranaca Centar uzeti u obzir prilikom planiranja i u daljem obavljanju svojih djelatnosti. U Centru su smješteni stranci koji nisu napustili državu u određenom roku i koje iz bilo kojih razloga nije moguće deportirati iz države.

Smještaj u Centru određuje policija koja je u skladu sa Zakonom o strancima nadležna za deportiranje stranaca iz države. U 2008. godini policija je u Sloveniji uhapsila 40 maloljetnika bez pratnje, od toga je 15 smješteno u Domu za azilante u Ljubljani, 22 su predata organima susjednih država, a tri, koji su bili u Centru, napustili su ga. Prema pojašnjenju Centra, maloljetnike odmah predaju organima susjednih država, ako su uhapšeni u blizini državne granice. U drugim slučajevima o njihovom hapšenju se obavještava nadležni centar za socijalni rad, koji pokašava što prije postaviti skrbnika za poseban slučaj. S obzirom na to da se radi o posebno ranjivoj skupini stranaca, naglasili smo da je vrlo važno da se u tim slučajevima postupa hitno te da se vodi računa o pravima i interesima maloljetnika sve vrijeme postupka.

Kapacitet Centra je 220 stranaca. U Centru je u 2008. godini bilo smješteno 512 stranaca, a u prvih šest mjeseci 2009. smješteno je 112 osoba. Na dan naše posjete (9.6.2009.) u njemu su bila 33 stranca, od toga 15 na muškom odjelu, 17 na odjelu za ranjive grupe (od toga tri porodice) i jedna strana državljanka bez pratnje (iako punoljetna, tamo je smještena zbog invalidnosti). Pri prijemu u Centar evidentiraju se odjeća i lični predmeti koje su stranci donijeli sa sobom, a vraćaju im se kada napuštaju Centar.

Izuzetak su stranci na odjelu za ranjive grupe, koji mogu imati svoju odjeću. Kako su u prošlosti stranci tvrdili da im nisu vraćene sve stvari koje su im prilikom prijema oduzete, Centar je uveo preuzimanje predmeta uz potpis stranca i postavio dodatni videonadzor prilikom predaje stvari. Takve odluke smo pozdravili, jer je (i) tako moguće provjeriti tvrdnje stranaca.

Uz manji broj smještenih stranaca, Centar lakše pruža slobodne aktivnosti. Uz pomoć socijalne službe, a i sam, Centar organizira određene aktivnosti, kao što su tematske večeri ili radionice, koje doprinose kvalitetnijem korištenju vremena i pozitivno utiču na atmosferu u Centru. Pohvalili smo i novouređenu igraonicu za djecu i tzv. sobu za tišinu, namijenjenu vjerskim obredima stranaca različitih vjeroispovijesti. Na drugoj strani prilikom posjete smo primijetili da zgrada koja stoji tik pored smještajnog dijela Centra još uvijek nije bila renovirana u teretanu. Pojašnjeno nam je da ni prošle godine nije bila predviđena za renoviranje, pa da obnovu planiraju zajedno s renoviranjem muškog odjela ako budu svakako osigurana potrebna sredstva iz Fonda EU za unutrašnje granice. Prema tom planu izrada potrebne dokumentacije je planirana za 2010. godinu. Radovi bi mogli započeti u ljeto 2011. godine. To smo pozdravili, jer bi svaka mogućnost dodatne rekreacije dobro došla.

Korištenje mobilnih telefona u Centru je zabranjeno. Prema objašnjenju Centra, njihovo korištenje u prošlosti prouzrokovalo je previše konflikata. Neposredan pristup internetu za strance, iz tehničko-sigurnosnih razloga, još uvijek nije osiguran, ali im socijalne radnice mogu štampati vijesti s odabranih internetskih stranica.

Na svakom odjelu Centra imaju po jedan TV prijemnik. Slično kao prilikom posljednje posjete, stranci su i ljetos (na muškom odjelu) istaknuli da pri izboru programa zbog različitih interesa često nastaju konflikti. Uz poštivanje raznolike kulturne pozadine stranaca u Centru, ti navodi izgledaju posve uvjerljivi i razumljivi. S obzirom na to da je za smještene strance TV jedan od rijetkih izvora informacija o domovini i vanjskom svijetu, ponovili smo prošlogodišnji prijedlog da se na muškom odjelu osigura dodatni TV prijemnik. To ne bi smjelo predstavljati veći problem, ako bi za tu namjenu bila preuređena jedna od soba koje zbog (već duže) neiskorištenosti kapaciteta nisu zauzete.

Posjeta je obavljena u vrijeme poslijepodneva u prostoru koji je namijenjen i za predavanje aplikacija za međunarodnu zaštitu i za razgovore koje vode inspektori. Prema uvjeravanju Centra, strancima se ne preklapaju niti skraćuju posjete i zato je takvo rješenje prikladno.

Na svakom odjelu strancima je na raspolaganju i prostor za pušenje. U vrijeme naše posjete ti prostori su bili prozračeni.

Strancima su osigurana tri obroka na dan, s mogućnošću vegetarijanske ili dijetalne hrane. Centar je uzeo u obzir naš izvještaj iz 2008. godine i zadnji obrok je odgođen za sat kasnije (od 19 sati). Pohvalno je i da je sada do četiri puta u sedmici osigurana topla večera, a

jelovnik se prilagođava strukturi smještenih stranaca o kojima Centar obavještava dobavljača hrane. Trpezarija je prilikom posjete bila pospremljena i čista. Jelovnik nije bio postavljen na vidnom mjestu, zato smo predložili da ga postave.

Određena sistematizirana radna mjesta u socijalnoj službi bila su nepopunjena, ali za Centar to ne predstavlja veće probleme, jer je broj stranaca (i dalje) manji. Podnosiocima molbe za međunarodnu zaštitu, koji su smješteni u Centru, obilaze i socijalni radnici Doma za azilante, kao i zaposleni u referatu za operativne poslove MNZ. Oni strancima daju informacije o dobijanju međunarodne zaštite.

Posebne fluktuacije među zaposlenima nema, ali ipak predlažemo dodatno obrazovanje zaposlenih o kulturama drugih država, o načinu komunikacije sa strancima i slično.

U 2008. godini stranci u Centru su osam puta tretirani zbog sumnji o počinjenju prekršaja prema Zakonu o javnom redu i miru i dva puta zbog sumnje u počinjenje krivične radnje prema Zakonu o krivičnom postupku. U istoj godini 14 puta su korištena prisilna sredstva protiv 17 stranaca. Prekoračenje upotrebe sile nismo utvrdili, ali smo predložili da se ta vrsta sredstava koristi samo ako je to neizbježno potrebno.

Na odjeljenjima smo primijetili kutije za žalbe, ali smo primijetili da jednu treba zamijeniti zbog oštećenja. Žalbe se rješavaju na jutarnjim sastancima, kojima prisustvuju osobe na koje su se stranci žalili. Uprkos našim preporukama iz prethodne godine žalbe se još uvijek rješavaju uglavnom usmeno. Centar misli da tako pristupa cjelovitom rješavanju žalbe, jer se u dogovoru sa strancem mogu riješiti i druga pitanja koja se mogu pojaviti u vezi sa žalbom. Predložili smo da se u svakom slučaju pripremi (i) pisani odgovor ili grupni dogovor o rješenju problema.

Stranci su u razgovoru s nama naglašavali korektan odnos osoblja prema njima i prilikom posjete uvjerali smo se u dobru atmosferu koja je vladala u Centru, što smo posebno pohvalili, a naravno očekujemo da tako i ostane.

5. Posjete domovima za starije osobe i zavodima za posebnu socijalnu zaštitu

U 2009. godini posjetili smo Dom za starije osobe općine Ljubljana Vič - Rudnik (jedinica Bokalce), Dom penzionera Podbrdo (jedinice Petrovo Brdo, Podbrdo i Tolmin), Obalni dom penzionera Koper, Dom za starije osobe općine Novo Mesto, Dom za starije osobe općine Ilirska Bistrica, Dom počitka Metlika, Dom penzionera Kranj i Zavod socijalne zaštite Dutovlje. Posjetili smo i Dom penzionera Izola i Penzion Sreča u Šmarjeskim toplicama, ali budući da smo prilikom posjete utvrdili da nemaju zatvorenih odjeljenja, detaljnu posjetu i pregled nismo obavili. **Sve posjete domovima za starije osobe bile su nenajavljene** (prethodno je bila najavljena samo posjeta Zavodu socijalne zaštite Dutovlje).

Pri dolasku u dom grupa je najprije razgovarala sa rukovodstvom doma. Nakon toga uslijedio je pregled zatvorenih odjeljenja i drugih prostorija doma. Poslije pregleda grupa je ponovo razgovarala sa rukovodstvom doma i obavještavala ga o prvom utisku posjete. Provjeravali smo i pisanu evidenciju nekih slučajno odabranih smještanja na zatvoreno odjeljenje i druge (statističke) podatke. Grupa, koju su činili predstavnici ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije i, u pravilu, pojedinci iz izabranih nevladinih organizacija, i ove je godine nakon svake posjete pripremala izvještaj o svojim nalazima i preporukama. Izvještaj je dostavljan ustanovama koje su posjećene i Ministarstvu za rad, porodicu i socijalne

poslove. U nastavku se u vezi nalaza posjeta u ovoj oblasti fokusiramo na zatvorena odjeljenja.

Pregled zatvorenih odjeljenja

U prošlosti smo se suočavali sa različitim oblicima ograničavanja slobode kretanja osoba smještenih na zatvorena odjeljenja zavoda socijalne zaštite (domova za starije sobe ili drugih zavoda socijalne zaštite). Zakon o mentalnom zdravlju (ZDZdr), koji je na snazi od 12.8.2009. godine, detaljno je definirao zatvoreno odjeljenje. To je odjeljenje zavoda socijalne zaštite, u koje su smještene osobe koje zbog svojih potreba kontinuirano imaju posebnu zaštitu i skrb, a te zavode ne mogu napustiti po vlastitoj volji (član 2. ZDZdr). Ombudsmanovo mišljenje je u vezi toga jasno. Sprječavanje izlaska iz doma može se urediti tehničkm sredstvima (klasična ili elektronska brava, razne brave koje osobama sa demencijom onemogućavaju ili otežavaju izlazak iz odjeljenja) ili arhitektonskim barijerama na samom ulazu (dug put, stepenice, hodnici), odnosno dosljednim vraćanjem osoba za koje se brinu zaposleni (u krajnjem slučaju zaposleni na recepciji). U svim tim slučajevima možemo govoriti o zatvorenom odjeljenju, kao o primjerima očitog *de facto* lišavanja slobode.

Nesumnjivo je pojedincu ograničena sloboda kretanja i tako što je postavljen poseban ručni odašiljač (narukvica), koji djeluje tako da se osoblju oglasi dojavljivač kada osoba prekorači indukcijsku zonu. Takav način zaštite smo na primjer susretali u dva posjećena doma za starije osobe. U jednom je narukvica sprječavala osobu da otvori vrata odjeljenja, iako se ta metoda zaštite nije pokazala djelotvornom (osoba narukvicu može isključiti; ako stoji do vrata, vrata se nikome ne otvaraju itd.). U drugom posjećenom domu su pojasnili da su zaštitu sa ručnim odašiljačem koristili samo jedanput na jednoj osobi, koja ga je još skinula i bacila. Više problema imaju sa formiranjem zatvorenih odjeljenja u domovima za starije osobe koji nisu izgrađeni za tu svrhu. Problemi su se pojavili zbog potreba mobilnih dementnih osoba. Rukovodstva tih domova ih rješavaju u skladu sa prostornim i finansijskim mogućnostima. To su, na primjer, zatvorena odjeljenja na spratovima bez mogućnosti neposredne povezanosti sa zelenim površinama, s premalim višenamjenskim prostorijama ili s premalo mogućnosti za kretanje u okviru odjeljenja.

Domovi nastoje da i u zatvorenim odjeljenjima bude što je moguće toplije i kao kod kuće. Zidove prostorija su tako u nekim od posjećenih domova obojili toplim tonovima i opremili ih radovima osoba smještenih u dom. Takva odjeljenja djeluju prijatnije. Zato smo takva rješenja predložili i domovima koji djeluju više hladno i bezlično. Ombudsman, u ulozi izvršavanja zadataka i ovlaštenja državnog preventivnog mehanizma, naglašava da su domovi za starije osobe drugi dom tim osobama. Još treba biti svjestan da su osobe smještene na zatvorenim odjeljenjima veći dio dana ograničene na manji prostor za kretanje, zato treba učiniti sve da se u odjeljenju osjećaju dobro.

Vrlo važan element kvalitete boravka štićenika u zatvorenom odjeljenju je mogućnost izlaska na svjež zrak. Većina domova koje smo obišli ima ograđeni dio dvorišta doma (žicom ili drvenom ogradom, arhitektonskim barijerama, uz korita rijeka, klupe i sl.), pa tako štićenici sa zatvorenog odjeljenja mogu (ako je u prizemlju) samostalno izaći. Ako je zatvoreni odjel na spratu, potrebno je prisustvo osoblja koje tada možda ne može biti na raspolaganju štićenicima tog odjeljenja i koji zbog toga ostaju u zatvorenom.

U jednom slučaju smo posebno upozorili na smisao postavljanja odgovarajuće nadstrešnice koja bi štićenicima omogućavala izlazak i pri lošem vremenu, osim ako u domovima u starijim zgradama u gradu formiranje zatvorenog, ograđenog parka (prostora) nije moguće. U takvom slučaju smo naglasili potrebu da se uspostave redovni izlasci štićenika zatvorenog odjeljenja u prisustvu osoblja.

Još uvijek se događa da u toaletnim prostorijama nema toaletnog papira, ručnika i sapuna. Odgovori domova u kojima su nedostaci utvrđeni u pravilu su bili da ih mogu dobiti od osoblja, da su stanovnici inkontinentni i zato ne koriste toaletni papir ili je njegovo sklanjanje bilo potrebno zbog sigurnosti stanovnika (prije svega ručnika). Ombudsman misli da bi štićenicima osnovne higijenske potreštine – osim izuzetaka (npr. zbog opasnosti gutanja) – morale biti stavljene na raspolaganje, a ako je potrebno i u prilagođenim oblicima ili količinama.

Žalbeni postupci

U većini posjećenih domova utvrdili smo da na zatvorenim odjeljenjima nisu postavljene kutije za žalbe. Žalbeni kanali koji su štićenicima na raspolaganju bili su napisani (npr. u brošuri na oglasnoj ploči u odjeljenju), ali to ne pomaže ako štićenik nema kome predati žalbu. Kada smo u domovima upozorili na taj nedostatak, obično su nam objašnjavali da štićenici mogu dati usmenu ili pismenu žalbu zaposlenima. I članovi njihove porodice mogu ubaciti žalbu u poštanski sandučić, koji se nalazi izvan zatvorenog odjeljenja, u pravilu blizu recepcije. Ali državni preventivni mehanizam ne vidi razloga zašto se takva mogućnost i neposredo ne bi ponudila i štićenicima na zatvorenom odjeljenju, a posebno i zbog toga što bi tako bilo omogućeno i anonimno davanje žalbe. Osim toga, kutija za žalbe podsjeća na mogućnost žalbe.

Odgovor posjećenih domova na ombudsmanov prijedlog o postavljanju kutije za žalbe i na zatvorenom odjeljenju u pravilu je bio da osobe na tom odjelu nisu sposobne napisati žalbu. Međutim, ti navodi su previše paušalni. Ranije je Ombudsman primio pisane prijedloge koje su napisale osobe sa zatvorenog odjela zavoda socijalne zaštite. Ombudsman se i prilikom posjeta koje obavlja zajedno sa nevladinim organizacijama u provedbi nadležnosti državnog preventivnog mehanizma susretao sa osobama koje su svoja mišljenja, osjećaje i sjećanja smisleno i povezano zapisale, a bile su smještene na zatvorenim odjeljenjima zavoda socijalne zaštite. Možda u ovom trenutku na odjeljenju nema štićenika koji bi bio u mogućnosti napisati žalbu (ili pohvalu), ali postoji mogućnost da u budućnosti takav štićenik bude smješten na odjeljenje. Zato je dobro da se pojedincu ponudi takva mogućnost. U ime štićenika žalbu bi mogao napisati i neko od posjetilaca. Ombudsman, odnosno državni preventivni mehanizam je prilikom svoje posjete nakon stupanja na snagu ZDZdr posebno upozoren na upoznavanje štićenika sa njihovim pravima i kućnim redom.

Svi posjećeni domovi nisu imali objavljene brošure sa informacijama o pravima štićenika na zatvorenom odjeljenju niti kućni red. Time su kršili odredbu člana 16. ZDZdr. Jedan od domova je u odgovoru naveo da brošure nisu objavili jer to ne bi imalo svoju funkciju, dok su mišljenja da bi više smisla imalo postavljanje informacija o pravima štićenika na grupnoj oglasnoj tabli i u auli doma, tamo su dostupnije i primjerenije. Prava štićenika zatvorenog odjeljenja su, prema njihovom mišljenju, jednaka pravima drugih štićenika, sa izuzetkom ograničenja o kojima odlučuje sud, i vezana su za sigurnost štićenika.

Slažemo se sa mišljenjem doma da se prava na zatvorenom odjeljenju ne razlikuju bitno od prava drugih štićenika u domu. Nesumnjivo je potrebno da dom objavi informacije o pravima štićenika i izvan zatvorenog odjeljenja. Ipak je ZDZdr jasan. U drugom stavu člana 16. propisano je da zavod socijalne zaštite na vidnom mjestu postavlja informacije o pravima štićenika prema ZDZdr i kućni red.

(U dijelu izvještaja koji se odnosi na posjetu domovima za starije osobe detaljno su obrazloženi i postupak zadržavanja, posebne sigurnosne mjere, osoblje domova, načini dostavljanja pošte te duhovna skrb starijih osoba.)

6. Posjeta Psihijatrijskoj klinici Ljubljana

Prilikom posjete Psihijatrijskoj klinici Ljubljana (PKL), koja je obavljena prije stupanja na snagu ZDZdr¹⁹, pregledali smo zatvorena odjeljenja u sklopu bolnice. Ombudsman je posjetio PKL prije dvije godine, tako da je ova posjeta, u ulozi izvršavanja zadataka i ovlaštenja DPM-a, bila usmjerena prije svega na nadzor da li je i kako je PKL otklonila nedostatke koje smo utvrdili prilikom posjete u 2007. godini i kako je poštovala naše tadašnje preporuke.

Zatvorena odjeljenja i kapaciteti pojedinih odjeljena ostali su nepromijenjeni (118 kreveta). Pacijenti su na zatvoreno odjeljenje (prijemno odjeljenje) primani uz saglasnost ili bez nje. U slučaju prijema uz saglasnost pacijent potpisuje izjavu da se slaže sa zadržavanjem i liječenjem na zatvorenom odjeljenju. Kako smo prilikom prethodne posjete utvrdili da svi pacijenti nisu upoznati s tim da datu saglasnost u bilo kojem trenutku mogu povući, tada smo predložili da se to napiše u obrascu izjave o saglasnosti. Tako se ne mora dogoditi da na zatvorenom odjeljenju budu osobe koje se sa zadržavanjem i liječenjem (više) ne slažu te o njihovom zadržavanju ne bi odlučivao sud. Prilikom te posjete smo utvrdili da je bolnica ispoštovala preporuku. Mogućnost povlačenja saglasnosti je navedena u izjavi o saglasnosti, tako da žalbi pacijenata prilikom naše sadašnje posjete nije bilo.

Od pacijenata smo dobili veliki broj žalbi kako su više dana čekali na saslušanje suda. Uprkos tim žalbama nismo mogli utvrditi da li se koriste kraći rokovi, koje određuje Zakon o parničnom postupku. Treba doista poštivati zakonski rok za obavještenje suda o zadržavanju od 48 sati. Sud je morao posjetiti zadržanu osobu u roku od tri dana.

Predložili smo da bolnica na svako obavještenje o zadržavanju koje sudu šalje faksom napiše dan i sat kada je obavještenje poslano. Pregledali smo i nekoliko slučajno odabranih primjera obavještenja sudovima. U dva slučaja smo utvrdili da je PKL kasno obavijestila sud o produženju zadržavanja. Na kašnjenje ove vrste obavještanja upozorili smo i u 2007. godini. Ponovo smo predložili da bolnica pravovremeno pošalje prijedlog za produženje i u tome poštuje zakonske rokove. Naravno, ako se kasnije pokaže da je pacijenta moguće otpustiti ili premjestiti na otvoreni odjel, postupak ili čak već izdana nova odluka ne sprječava bolnicu da tako postupa.

¹⁹ ZDZdr je zvanična skraćena za Zakon o mentalnom zdravlju Republike Slovenije, Ur.l. RS, br. 77/2008, koji je stupio na snagu 12.08.2009. godine. Zakon ta odjeljenja sada označava kao „odjeljenja pod posebnim nadzorom“, a ne zatvorena odjeljenja. Izvor – zvanična internetska stranica Uradnog lista Republike Slovenije: <http://zakonodaja.gov.si/>

Upoznati smo s tim da pacijenti ponekad ne žele biti premješteni sa zaštićenog na druga odjeljenja, iako nema veće potrebe za njihov boravak na zaštićenom odjelu. To su pripisali tome da se pacijenti na prijemnom odjeljenju osjećaju sigurnije, jer je više osoblja koje je stalno prisutno. Ako je premještanje na otvoreno odjeljenje moguće, ali nema slobodnih kreveta, pacijent može sam odlučiti da li će ležati na dodatnom krevetu koji se može postaviti u dnevni prostor odjeljenja, uz manje mogućnosti za privatnost. Neki pacijenti u takvim slučajevima odlučuju da ostanu na zaštićenom odjeljenju dok ne bude slobodan krevet na otvorenom odjeljenju. Bolnici smo zato predložili da u slučaju da pacijentu koji na vlastitu želju ostane na zaštićenom odjeljenju omoguće slobodan izlazak iz odjeljenja do premještanja.

Prilikom zadnje posjete PKL-u predložili smo bolju skrb i planiranje ispunjavanja kontrolnih listova odnosno dokumentiranja obavljanja posebnih sigurnosnih mjera (PVU). Prilikom posjete smo prilikom pregleda slučajno odabranih predmeta dokumentiranja PVU utvrdili da su kontrolni listovi pažljivo ispunjeni. Nismo ušli u trag većim greškama prilikom njihovog ispunjavanja. Pacijenti na prijemnom odjeljenju ne smiju biti u vlastitoj odjeći, prema objašnjenju nadležnih, iz sigurnosnih razloga (da se pacijenti razlikuju od posjetilaca, a tako se sprječavaju njihovi odlasci) i higijenskih razloga (veća je potreba za čestim presvlačenjem). Tako su većinu vremena u odjeći za spavanje (pidžami ili spavaćici). Inače im nude i trenirke, iako je u ljetnim mjesecima vruće. Do sada smo prilikom posjete Psihijatrijskoj bolnici utvrdili različitu praksu bolnice u pogledu zahtjeva za nošenje bolničke odjeće. Mislimo da je odjeća koju nose osobe hospitalizirane na zaštićenom odjeljenju iznimno važna i za poboljšanje samopoštovanja i osobnog dostojanstva. S našim mišljenjem slaže se i stručni kolegij za psihijatriju, koji misli da iz stručnih i humanističnih razloga treba poticati nošenje osobne odjeće pacijenata, osim naravno u iznimnim slučajevima, kada posebnosti tjelesnog zdravstvenog stanja ili potrebe za medicinskim intervencijama bolesnika otežavaju ili u cjelosti to onemogućavaju. PKL se složila da treba poticati nošenje osobne odjeće pacijenata, osim u iznimnim slučajevima, zato će u okviru rješavanja ove problematike ubuduće usmjeriti više napora i na edukaciju medicinskog osoblja, te tako pokušati smanjiti neutemeljene potrebe za stigmatizaciju pacijenata.

Na osnovu naših opažanja o načinu na koji su pacijenti upoznati sa pravima (i dužnostima) koje imaju i kakve žalbe su im na raspolaganju kada su im prava prekršena, bolnici smo predložili da postavi pravilnik koji određuje obradu kršenja prava pacijenata, brošure koje pojašnjavaju odredbe Zakona o pravima pacijenata i kutije za žalbe, koji će pacijentima biti uvijek dostupni na svim zaštićenim odjeljenjima.

PKL smo prilikom posjete upozorili na još neke nedostatke u prostorijama:

- u prostoru za pušače između zaštićenih odjeljenja još uvijek nije postavljena djelotvorna ventilacija, zato je zrak u prostoru izrazito slab. Bolnici smo predložili da uspostavi bolju ventilaciju;
- prijelaz iz odjeljenja na terasu zaštićen je ogradom visokom samo jedan metar, što predstavlja opasnost za pacijente od (trometarskog) pada. I osoblje na odjeljenju je svjesno te opasnosti, pa su zbog toga prilikom svakog izlaska na terasu prisutne dvije zaposlene osobe, što omogućuje veću sigurnost, ali se zato pravi manje izlazaka na terasu. Predložili smo da se ograda na terasi i na stepeništu prikladno poveća ili drugačije uredi kako ne bi bio moguć slučajni ili namjeran pad sa terase. Time bi i osoblje bilo rasterećeno, a pacijentima bi se omogućilo više izlazaka na zrak. PKL nam je pojasnila da za narednu godinu planira podizanje ograde i uređenje terase.

Zaključci

DPM svojim radom, koji se temelji na redovnim i nenajavljenim posjetama ustanovama gdje borave osobe lišene slobode, predstavlja nesudsko preventivno sredstvo u oblasti zaštite osoba koje su lišene slobode od mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Preporuke DPM-a koje se temelje na nalazima posjete pojedinoj ustanovi predstavljaju ključni dio posjete. Neke preporuke i prijedlozi u izvještaju o obavljenoj posjeti su takvi da se odmah mogu provesti. Neki su dugoročniji i zahtijevaju rješenje na općoj, sistemskoj ravni, možda i cijelu izmjenu zakonodavstva. I takvi prijedlozi su zato dio naših izvještaja.

Dosadašnjim odgovorima nadležnih organa na izvještaje DPM-a smo zadovoljni. Njihove odgovore smo primali redovno i prilikom posjeta nismo otkrili bilo kakave probleme. Za provedbu preporuka za poboljšanje uvjeta i postupanja sa osobama kojima je oduzeta sloboda, odnosno sprječavanje mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog, ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja, DPM nema posebnih (izvršnih) sredstava. Njegova najveća moć je samo u moći argumenata, dakle u dobroj argumentaciji, utemeljenim preporukama.

Upozoravamo da je pripremanje i objavljivanje izvještaja DPM-a obaveza države potpisnice Opcionog protokola. Prema odredbi člana 22. Opcionog protokola nadležni organi države ugovornice moraju razmatrati preporuke DPM-a i s njim uspostaviti dijalog o mogućim mjerama za izvršenje preporuka. Neispunjavanje nekih datih preporuka ne može se smatrati neuspjehom DPM-a. Svakako je vrlo dobro da DPM u dijalogu (i to stalnom) sa nadležnim državnim organima ustraje na izvršavanju datih preporuka i da na njih stalno upozorava dok se ne izvrše.

Posjete koje je ombudsman obavio u 2010. godini

Ombudsman za ljudska prava Republike Slovenije je, na osnovu nadležnosti i ovlasti državnog preventivnog mehanizma, a prema Opcionom protokolu uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, **u 2010. godini obavio 22 nadzora i to:**

- 11.11.2010 - Policijska stanica Bovec i Policijska stanica Nova Gorica;
- 27.10.2010 – Pritvor Ljubljana;
- 21.10.2010 - ZPKZ Ljubljana, Odjel Novo Mesto;
- 12.10.2010 - Policijska stanica Trbovlje i Policijska stanica Litija;
- 28.09.2010 – Stanica aerodromske policije Brnik;
- 23.09.2010 - ZPKZ Maribor, Odjel Murska Sobota;
- 21.09.2010 - Policijska stanica Ljubljana Vič i Policijska stanica Vrhnika;
- 20.07.2010 - Dom za starije osobe Mengeš;
- 16.06.2010 - Centar za strance;
- 15.06.2010 - Dom za starije osobe Kočevje;
- 26.05.2010 - Zavod za služenje kazni zatvora Ljubljana;
- 25.05.2010 - Policijska stanica Domžale;
- 22.04.2010 - Zavod za služenje kazni zatvora Dob – Otvoreni odjel Puščava;
- 07.04.2010 - Policijska stanica Postojna i Policijska stanica Sežana;
- 01.04.2010 – Psihijatrijska bolnica Vojnik;
- 23.03.2010 – Posjeta Zavodu za služenje kazni zatvora Ljubljana – Otvoreni odjel Ig;

- 17.03.2010 - Posjeta Policijskoj stanici Trebnje, Policijskoj stanici Novo mesto i Policijskoj stanici Šentjernej;
- 23.02.2010 - Posjeta Policijskim stanicama Šmarje pri Jelšah, Rogaška Slatina i Slovenske Konjice;
- 16.02.2010 - Posjeta Zavodu za služenje maloljetničkog zatvora i kazni zatvora Celje;
- 26.01.2010 - ZPKZ Maribor – Otvoreni odjel Rog;
- 20.01.2010 - Dom za starije osobe Lendava;
- 19.01.2010 – Posjeta Policijskoj stanici Velenje, Policijskoj stanici Radlje ob Dravi i Policijskoj stanici Dravograd.

Od navedenih posjeta izdvajamo posjetu Zavodu za izdržavanje kazni zatvora Ljubljana, koja je obavljena 26.05.2010. godine.

Cjelokupan Izvještaj o posjeti ombudsmana za ljudska prava Republike Slovenije Zavodu za izdržavanje kazni zatvora Ljubljana

Ombudsman za ljudska prava Republike Slovenije (u nastavku: Ombudsman) je, na osnovu zadataka i nadležnosti državnog preventivnog mehanizma (u nastavku: DPM), prema Opcionom protokolu uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, preko svoja tri predstavnika i zajedno s predstavnikom ugovorene nevladine organizacije, uz prethodnu najavu, 26. i 27. maja 2010. posjetio Zavod za izvršavanje kazni zatvora Ljubljana (u nastavku: ZPKZ Ljubljana ili Zavod). U posjeti je sudjelovao i naš ugovoreni stručnjak s područja pružanja zdravstvene zaštite.

Zvanični kapacitet ZPKZ Ljubljana je još uvijek 128 zatvorenika. Od toga je za smještaj pritvorenika predviđeno 55 mjesta, za osuđenike 65 i osam za smještaj osoba kažnjenih u prekršajnom postupku. I prilikom treće posjete bio je veći broj zatvorenih osoba od zvaničnih kapaciteta zavoda. Prvog dana naše posjete bilo ih je 242, od toga 139 pritvorenika, 99 osuđenih osoba (od toga 25 u poluotvorenom režimu izdržavanja kazni zatvora) i četiri osobe u „uklonilnom zatvoru”²⁰. Prenapučenost ZPKZ Ljubljana, kako u smislu pritvorenika, tako i u smislu osuđenika, i dalje je kritična.

Već smo prilikom prošlogodišnje posjete ukazali na to da prenapučenost Zavoda ima negativan uticaj na smještaj i opće životne uvjete zatvorenih osoba, posebno pritvorenika, koji većinu vremena borave u svojim sobama. Prevelik broj zatvorenih osoba, u smislu zvaničnih kapaciteta Zavoda, otežava i održavanje sigurnosti i reda. Istakli smo i da će biti potrebno pronaći rješenje prenapučenosti na druge načine, možda i na normativnom nivou s mogućnošću alternativnog služenja (kraćih) kazni zatvora. U tom pogledu Generalni ured Uprave Republike Slovenije za izvršavanje krivičnih sankcija (u nastavku: GUURSIKS) se slaže s nama. Kao jedno od kratkoročnijih rješenja prenapučenosti ZPKZ Ljubljana, pozdravili smo odluku GUURSIKS-a da Zavod može primiti samo 245 zatvorenih osoba.

²⁰ „Uklonilni zatvor“ je u slovenskom pravu o prekršajima novi institut. Uveden je kao odgovor na problem neučinkovitosti naplate novčanih kazni izrečenih u prekršajnim postupcima, koji je bio posljedica nediscipline plaćanja. Novi zakon o prekršajima (ZP-1) tako predviđa da se izvršilac prekršaja koji djelimično ili u cjelosti ne plati kaznu u određenom vremenu prisili na plaćanje tako da mu se odredi „uklonilni zatvor“. Izvor: <http://dkum.uni-mb.si/>

Stanje u smislu materijalnih uvjeta u ZPKZ Ljubljana nije se osjetno promijenilo od našeg posljednjeg obilaska. Zavod se inače brine za redovno održavanje rada i krećenje prostorija. GUURSIKS je navedenom još dodao da u postojećoj zgradi Zavoda realno nije moguće značajno poboljšati materijalne uvjete, posebno zato što je planirano preseljenje Zavoda na novu lokaciju, zbog čega nisu prihvatljiva veća ulaganja.

Broj kreveta u pojedinim smještajnim prostorima zatvorenih osoba na osuđeničkom odjelu (zatvoreni i poluotvoreni) ostaje nepromijenjen. Većinom su na sprat. Osuđenici, pa i pritvorenici, imaju vrlo skroman ormar ili ga dijele (na ormarima uglavnom nedostaju ključevi), a pristup ormaru je u većini slučajeva otežan. DPM je i pri kratkoj posjeti napomenuo da, uprkos upozorenju koje je navedeno prilikom ranijih posjeta, u sobi broj 1. na poluotvorenom odjelu nije bilo promjene kako bi se vrata ormara za garderobu koji su postavljeni u tom prostoru mogla u cjelosti otvoriti. Ovaj put nas je GUURSIKS uvjeravao da će za rješenje ovog problema brinuti osoba koja je u Zavodu zadužena za obavljanje kućnih poslova.

Pozdravili smo to što je u nekim smještajnim prostorima osuđeničkog odjela zamijenjen istrošeni metalni namještaj (kreveti i ormari). Pri tome smo, uz izvještaj o posjeti, poslali i inicijativu da se još u ovoj godini zamijeni manji dio preostalog metalnog (istrošenog) namještaja, tačnije prioritet bi morao biti zamjena odnosno popravak polomljenog namještaja.

Za smještaj osoba na izdržavanju kazni zatvora, ZPKZ Ljubljana koristi i dva smještajna prostora (br. 129 i 132) iz odjela za pritvor. U prvom od navedenih bile su smještene dvije osobe, iako je prostor vrlo mali i po ocjeni DPM primjeren za smještaj samo jedne osobe. Zato smo i predložili da se takav smještaj zatvorenih osoba koristi samo iznimno. Primijetili smo još da je na osuđeničkom dijelu zavoda (zatvorenom i poluotvorenom režimu izdržavanja kazni) u nekoliko smještajnih prostora bilo nekoliko slobodnih kreveta. GUURSIKS je naš prijedlog zabilježio kao utemeljen, s obrazloženjem da se spomenuti prostori inače koriste za smještaj osuđenika koji su ugroženi ili ugrožavaju druge, iako i takvim osuđenicima treba osigurati propisanu kvadraturu u smještajnom prostoru, a posebno zato što, osim dvosatnog boravka na svježem zraku, dan provode u zaključanom prostoru.

Većina kreveta u odjelu za pritvorenike još uvijek su bili metalni, dotrajali. U nekim sobama ovog odjela bio je zamijenjen stari, metalni namještaj, što smo pozdravili. Najgore stanje smo utvrdili u smještajnom prostoru broj 113., koji je imao prljave zidove, koje je potrebno okrečiti. Većina drvenih ormarića bili su oštećeni, radila je samo jedna zidna svjetiljka, a oštećen je bio i prekidač za svjetlo sanitarnog dijela. Predložili smo da se u toj sobi prioritetno uklone utvrđeni nedostaci. Također smo preporučili da ZPKZ Ljubljana sve istrošene madrace zamijeni novim, čak i ako se pritvorenici na to nisu žalili. To bi konačno pomoglo većoj higijeni koju je potrebno još brižljivije održavati pri prenapučenosti pritvora.

Upozorili smo još i na to da u bolničkoj sobi nisu postavljene zaštitne zavjese na tuš kabini. GUURSIKS nas je u navedenom podržao i u odgovoru naveo da smatra da bi zavodi morali posvetiti više pažnje uklanjanju tih nedostataka, posebno brzom popravci inventara i zamjeni istrošenih metalnih kreveta te oštećenih madraca. Iako je ZPKZ Ljubljana već izvijestio da je na upozorenje DPM u bolničkoj sobi postavio zavjesu koja je nedostajala, GUURSIKS je ocijenio da bi Zavod morao takve i druge sitne nedostatke odmah utvrditi i ukloniti, ali je malo vjerovatno da oni, posebno pravosudni policajci, koji su dnevno prisutni u smještajnim prostorijama, to nisu primijetili.

I prilikom treće posjete ponovno smo slušali žalbe zatvorenih osoba da se rublje iz praonice, povremeno, još uvijek vraća vlažno. Predložili smo da Zavod mora osigurati da zaposleni u praonici koji peru rublje, prije vraćanja zatvorenim osobama, u potpunosti ga osuše. GUURSIKS je potvrdio da je i sam zabilježio da se u nekim slučajevima to zaista događa i uvjeravao nas da je ZPKZ Ljubljana već poduzeo određene mjere za uklanjanje tog nedostatka.

Od zatvorenih osoba smo čuli velike pritužbe u vezi s tuširanjem, da između 14.00 i 18.00 sati nema tople vode. GUURSIKS je u odgovoru naveo da je ove godine već sanirao vodovodne instalacije, čime je osigurano dovoljno tople vode za tuširanje zatvorenih osoba.

Smještajni prostor za izdržavanje „uklonilnoga“ zatvora je promijenjen i sada je to smještajni prostor broj 6. Opremljen je drvenim namještajem i u poređenju sa smještajnim prostorom koji je ZPKZ Ljubljana za tu svrhu koristio u vrijeme prošle posjete, značajno je bolji. Pozdravili smo te promjene.

Utvrđili smo da je u većini smještajnog prostora potrebno krećenje, a posebno zato što Zavod ne mora osigurati rad svim zatvorenim osobama koje žele raditi, pa smo predložili da najviše napora usmjeri na to da zatvorene osobe privuče u uključivanje u taj posao. GUURSIKS je s tim u vezi naveo da u Zavodu upravo u to vrijeme obavljaju krećenje smještajnih i drugih prostora, iako se to odvija postepeno, jer prije krećenja treba isprazniti smještajni prostor, što predstavlja određenu barijeru, jer Zavod nema dovoljno slobodnih soba na raspolaganju u kojima bi privremeno smjestili osuđenike iz sobe u kojoj se obavlja krećenje; iz tih razloga Zavod pomjera krevete i drugu opremu u hodnike zavoda. Oprema se vraća nazad u smještajni prostor čim se krećenje završi. Najbolje bi bilo da Zavod pri krećenju uzme u obzir prijedlog DPM-a da, ako je moguće, krećenje obavlja nekoliko zatvorenih osoba koje su taj posao sposobne obavljati.

I prilikom treće posjete utvrđeno je da su pritvorenici zatvoreni u svojim sobama u prosjeku više od 21 sat dnevno. Zbog prostornih ograničenja i nedostatka zajedničkih prostorija, jedina redovna svakodnevna aktivnost izvan sobe je kretanje na otvorenom prostoru dva puta po jedan sat. Pritvorenici imaju pristup fitnes sobi dva puta sedmično po jedan sat. Izvan svojih soba pritvorenici mogu još imati posjete (jedan sat sedmično), telefonirati (dva puta sedmično po deset minuta), obaviti kratkotrajnu (najčešće) dva puta sedmično kupovinu u kantini i svakodnevno (najviše) deset minuta tuširati se u zajedničkoj kupaonici. GUURSIKS nas je u vezi toga obavijestio da je s rukovodstvom ZPKZ Ljubljana već raspravljao o toj problematici i u isto vrijeme zahtijevao da, uprkos nepovoljnim smještajnim uvjetima, preduzme potrebne mjere kako bi pritvorenicima bilo omogućen duži boravak izvan smještajnih prostorija. Uvjeravao nas je i da će u okviru svojih nadležnosti insistirati da ZPKZ Ljubljana, u granicama realnih mogućnosti, smještajne prostore pritvorenika koji sigurnosno nisu problematični, u određeno vrijeme ne zaključava, čime bi pritvorenicima omogućili boravak na hodniku ili u nekom drugom zajedničkom prostoru. GUURSIKS također smatra da bi se vjerovatno produžilo vrijeme boravka na otvorenom, ako bi grupe pritvorenika za boravak na otvorenom bile udružene u veće grupe.

Pritvorenici se kreću na otvorenom (još uvijek) samo po unutrašnjem dvorištu, koje omogućava samo ograničenu rekreaciju (hodanje, igranje stonog tenisa). Zbog nedostatka novčanih sredstava za postavljanje nadstrešnice koja bi omogućila pritvorenicima boravak na otvorenom i po kišovitom (lošem) vremenu, do toga još nije došlo i to i dalje ostaje nedostatak.

U vrijeme naše posjete mali je broj zatvorenih osoba radio (prema objašnjenju zavoda 22 osobe su bile na kućnim poslovima i devet u *JGZ*). DPM je predložio da se u tom smjeru uloži više napora i pokuša osigurati rad što većem broju zatvorenih osoba, koje su sposobne i koje žele raditi, ako je moguće i pritvorenima. Rad doprinosi socijalnoj rehabilitaciji i pozitivno utiče na psihičko stanje pojedinca i njegovo zadovoljstvo te mijenja doživljaj vremena, ali i osjećaj da je učinio nešto korisno. Kako je navedeno, GUURSIKS je svjestan da osiguranje rada zatvorenim osobama predstavlja istinski problem, ne samo u ZPKZ Ljubljana već gotovo na svim lokacijama i zato je već dao inicijativu da se što veći dio kućnih poslova obavlja u vlastitoj režiji.

ZPKZ Ljubljana još nema odjel bez droga, kao što određuje član 53. Pravilnika o izvršavanju kazni zatvora (Uradni list RS, br. 102/00 i 127/06), iako prisutnost droga i po ocjeni samog Zavoda još uvijek predstavlja veliki problem (oko 50 posto zatvorenih osoba imalo je probleme sa drogama). GUURSIKS je Zato pozvao zavod da što prije razmotri mogućnosti u vezi odjela bez droga, prije svega u pravcu ozbiljnog razmatranja o zaposlenju odgovarajućeg terapeuta za liječenje ovisnosti, koji bi ovisnicima omogućavao uključivanje u zahtjevne programe odvikavanja.

Pušenje u ZPKZ Ljubljana dozvoljeno je u sobama, ali u isto vrijeme ne postoje sobe za pušače i nepušače (iako su neke označene kao sobe za nepušače). To se još uvijek rješava odvojenim smještajem pušača i nepušača, koliko uvjeti (pre)napučenosti dopuštaju, ali i drugi faktori (međusobni konflikti i slično). Bez obzira na sve, DPM je ponovno predložio da ZPKZ Ljubljana pokuša da ima najmanje nekoliko soba namijenjenih samo za nepušačima i da pokuša, koliko je to moguće, brinuti o tome da nepušači ne budu smješteni u sobe s pušačima, što je i zakonski zahtjev. GUURSIKS je u vezi toga zauzeo stajalište da ZPKZ Ljubljana, zbog nedostatka prostornih mogućnosti, doista nema posebnih soba za nepušače i pušače, iako svim nepušačima, uz poštivanje sigurnosnih zahtjeva, omogućava smještaj odvojen od pušača.

Predstavnik nevladine organizacije je od rukovodstva i zaposlenih u ZPKZ Ljubljana dobio informaciju da su kao novost u prevenciji suicida prije tri godine pripremili, odnosno dobili upitnik za detekciju suicidnog rizika zatvorenih osoba. Upitnik se sedmično pregleda. Obučili su sve zaposlene kako bi ga znali koristiti i preduzeti mjere kada rezultati ukazuju na opasnost od suicida. Nakon tri godine prakse napominju da su to zaposleni prihvatili kao nešto korisno i da opuštenije obavljaju poslove kada predvide za nekoga da je suicidno ugrožen (npr. češće ulaze u ćeliju ili ga premjeste negdje drugo).

Zdravstvenu zaštitu u Zavodu pružaju ljekari Doma zdravlja Ljubljana - Centar, pri čemu se izmjenjuje šest do devet općih ljekara. Opći ljekari dolaze tri puta sedmično i rade četiri do pet sati, a prema potrebi i duže. Zatvorene osobe se pregledaju u roku od 24 sata, i preko vikenda. Omogućeno im je i da iz Zavoda odlaze na sve specijalističke preglede. Specijalista (npr. psihijatar) na vlastitu želju ponekad dolazi u Zavod, što mu omogućava susrete sa zatvorenim osobama.

Hospitalizacija na psihijatrijskom odjelu i dalje ostaje problem, prije svega iz tri razloga:

- prvi razlog je sigurnost, jer se događa da pacijente osuđenike u zatvorenom psihijatrijskom odjelu čuvaju pravosudni policajci u više smjena i tako se smanjuje njihov, ionako nedostatan, broj u Zavodu; ti pravosudni policajci ponekad imaju

problema s drugim psihijatrijskim pacijentima (i njihovom rodbinom), jer osuđeničke sve vrijeme liječenja čuva pravosudni policajac;

- drugi uzrok je činjenica da je vrlo teško dogovoriti se da na psihijatrijsko liječenje budu primljene zatvorene osobe, jer se očekuje da će s tim biti problema; ali ako se već prime, to su obično prekratke hospitalizacije (prema mišljenju doktora psihijatarata);
- treći razlog je da traje predugo da mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja postane konačna i na taj način zatvorena osoba kojoj je potrebno liječenje dugo čeka u Zavodu da bude prebačena na psihijatrijsko liječenje.

Kao nedostatak novog načina pristupa pružanju zdravstvene zaštite zatvorenih osoba (uključivanje u javnu zdravstvenu mrežu) pokazao se neadekvatan sistem zdravstvenog osiguranja, koji onemogućava prijavu pritvorenika u sistem. Prema objašnjenju GUURSIKS-a, o tome je raspravljano na zadnjem međuresornom sastanku u mjesecu maju: predloženo je da se za pritvorenike uspostavi jednak način prijavljivanja u obavezno zdravstveno osiguranje kao za osuđeničke. Od Zavoda za javno zdravstvo i zdravstveno osiguranje očekuje se uspostavljanje novog osiguravajućeg osnova za pritvorenike.

Predstavnik nevladine organizacije je, uprkos prenapučenosti ZPKZ Ljubljana, koja zapravo onemogućava mnoge aktivnosti, inače dobio dobar dojam o tome da osoblje ulaže napore da u datim uvjetima dobro brine za zatvorene osobe. Posebno dobar utisak, prema njegovoj ocjeni, daje organizacija rada općih ljekara i medicinskih sestara Doma zdravlja Ljubljana - Centar, koja je pokazala da se dogovorom i dosljednošću može postići red i stručni rad i u ustanovi kao što je zavod za izdržavanje kazni zatvora. Tome doprinosi i kvalitetan rad psihijatarata (ocijenio je da su propisane doze i kombinacije lijekova odgovarajuće, pored toga se drže i dogovora da ne propisuju one koji su najprivlačniji za zloupotrebu i preprodaju (Tramal, Dormicum)).

Predstavnik nevladine organizacije je upozorio na nezainteresiranost za poticanje ovisnika na odvikavanje (bez substitucijske terapije!), koje bi prema njegovom mišljenju već u zavodima za izdržavanje kazni zatvora moglo uključivati motivacijske postupke i zajedničko odvikavanje. Za to je inače potrebno odgovarajuće obrazovanje stručnih radnika i uključivanje kvalitetnih vanjskih učesnika. Napomenuo je još da neki od njih djeluju u toj oblasti potpuno neprofitno odnosno besplatno.

U toku zadnje posjete broj pravosudnih policajaca koji se brinu za sigurnost zatvorenih osoba neznatno se povećao, na 110, što treba pohvaliti. U dnevnoj smjeni tako sada obično radi 12 pravosudnih policajaca, a noću od devet do deset (po dva do tri na spratu).

Vaspitnu službu pored rukovodioca još čine psiholog i psihologinja, jedan socijalni radnik i sedam pedagoga. U postupku je zapošljavanje još jednog pedagoga i socijalnog radnika. Za razliku od ranije posjete, sada smo čuli manje žalbi na račun vaspitne službe. GUURSIKS je s tom činjenicom bio zadovoljan, ali je također primijetio da dosta manji broj žalbi ne zavisi samo od rada pojedine službe, već na to utiče i trenutno raspoloženje pojedinih zatvorenih osoba.

Pregled broja odvajanja u posebni prostor (prošle godine bila su tri takva slučaja) i korištenje prisilnih sredstava (14 slučajeva) nije pokazao okolnosti koje bi navodile na zabrinutost u vezi s korištenjem strožijih mjera protiv zatvorene osobe. Zabrinutost pobuđuje podatak da ZPKZ Ljubljana nijedan prekršaj između osuđenika ne obrađuje prema zakonski

predviđenom postupku za izricanje disciplinskih kazni. Zavod tako propušta zakonski predviđen sistem discipliniranja osuđenika, čak i kada je u pitanju ozbiljan disciplinski prijestup kao što je nasilje među osuđenima. GUURSIKS je to naše upozorenje zabilježio kao posve opravdano i tvrdio da će od Zavoda zahtijevati da, posebno u slučajevima ozbiljnijih disciplinskih prijestupa i fizičkog nasilja, izriče disciplinske kazne, budući da je očito da se u tom smislu zakonske odredbe ne primjenjuju. Na drugoj strani, uvođenje i vođenje disciplinskih postupaka i izricanje disciplinskih kazni osuđenima ZPKZ Ljubljana ne bi se smjelo propuštati i zato jer su disciplinski prijestupi fizičkog nasilja nad osuđenima u porastu, a u konačnici previše često dolazi do lakših ili težih tjelesnih povreda, zbog čega žrtve traže odštetu, koju skoro u pravilu i dobiju, a plaćati je mora svakako država.

U ZPKZ Ljubljana nije bilo organiziranih internih oblika obrazovanja. Održan je samo program „Most do obrazovanja“ za zatvorene osobe koje su se željele obrazovati, odnosno uključiti se u osnovnoškolsko ili srednjoškolsko obrazovanje. U vezi s tom konstatacijom DPM-a, GUURSIKS je pojasnio da zaposleni u ZPKZ Ljubljana usmjeravaju aktivnosti i energiju na motiviranje zatvorenih osoba za uključivanje u obrazovne programe. Problem obrazovanja ukazuje na problem s prostorom, koji onemogućava da se u samom Zavodu organizira više različitih obrazovnih programa. Zato je jedno od rješenja koja u Zavodu primjenjuju da zatvorene osobe uključe u obrazovne programe vanjskih obrazovnih institucija, što znači upis, učenje i polaganje ispita. Pedagozi aktivno pomažu i učestvuju u uspostavljanju kontakata, nabavljanju literature, ohrabrirvanju pri učenju i organiziranju časova učenja, a obavljaju i određene aktivnosti za dopisno obrazovanje, tako da su prisutni prilikom polaganja testova umjesto profesora. Zbog velikog zanimanja zatvorenih osoba, ZPKZ Ljubljana drugu godinu za redom, u saradnji s Pedagoškim fakultetom Univerziteta u Ljubljani, organizira radionice u kojima sudjeluju pedagozi Zavoda, a izvode ih studenti druge godine socijalne pedagogije.

VIII. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U NJEMAČKOJ²¹

Za Saveznu Republiku Njemačku OPCAT je stupio na snagu 3. januara 2009. U Njemačkoj se, s obzirom na raspodjelu nadležnosti između saveznih organa vlasti i pokrajinskih organa vlasti, *državni preventivni mehanizam (NPM)*, tj. *Državna agencija za sprječavanje mučenja* sastoji iz dva tijela:

- *Savezne agencije za sprječavanje mučenja*, za nadležnost države (mjesto pritvora pod nadležnošću Saveznih oružanih snaga, Savezne policije i Carinske uprave Njemačke), i
- *Zajedničke komisije pokrajina*, za nadležnost pokrajina (policija, sudstvo, mjesta pritvora u psihijatrijskim klinikama, mjesta pritvora za osobe koje čekaju deportaciju, domovi za njegu, centri za skrb o mladima).

Savezna agencija za sprječavanje mučenja uspostavljena je Uredbom Saveznog ministarstva pravde od 20. novembra 2008. i započela rad 1. maja 2009.

Zajednička komisija pokrajina uspostavljena je Državnim ugovorom između 16 pokrajina, koji su potpisale sve pokrajine i ratificirali parlamenti svih pokrajina. *Zajednička komisija*

²¹ <http://www.antifolterstelle.de/> (preuzeto 05.05.2011.)

pokrajina je operativna od 24. septembra 2010. i, s obzirom da je operativna osam mjeseci, još nije sačinila godišnji izvještaj. U junu 2010. ova Komisija je imala četiri člana, zvanično imenovana tokom konferencije ministara pravde pokrajina 23. i 24. juna 2010.

Između države i pokrajina potpisan je *Administrativni ugovor o Državnoj agenciji za sprječavanje mučenja, u skladu s OPCAT-om*. *Administrativni ugovor* uređuje, između ostalog, saradnju između *Savezne agencije za sprječavanje mučenja* i *Zajedničke komisije pokrajina za sprječavanje mučenja*, kao i njihovo finansiranje.

Sekretarijat koji pomaže *Državnoj agenciji za sprječavanje mučenja* Njemačke u radu nalazi se u njemačkom Centru za kriminologiju, akademskoj ustanovi koju zajednički finansiraju država i pokrajine. *Sekretarijat* je započeo rad 1. maja 2009.

Agencija i *Komisija* imaju zajedničku internetsku stranicu www.antifolterstelle.de.

Prvi godišnji izvještaj Savezne agencije za sprječavanje mučenja

U 2010. godini *Savezna agencija za sprječavanje mučenja* podnijela je svoj prvi godišnji izvještaj Vladi i Parlamentu Njemačke za period od 1. maja 2009. do 30. aprila 2010. (Pojedinačni izvještaji o posjetama nisu dostupni na internetskoj stranici Državne agencije za sprječavanje mučenja.)

U uvodu svog izvještaja *Agencija* je istakla tri stvari:

- tokom svojih inspekcijskih posjeta policiji i oružanim snagama Njemačke *Agencija* nije uočila kršenje dostojanstva osoba lišenih slobode. *Agencija* je ipak izdala preporuke za poboljšanje uslova smještaja osoba lišenih slobode. Većina preporuka je provedena.
- *Agencija* je svoje zadatke izvršila djelimično. Redovne preventivne inspekcije potrebno je provoditi u svim mjestima gdje su osobe lišene slobode. *Agencija* to nije uspjela jer u Njemačkoj na državnom nivou ima više od 300 takvih mjesta, a *Agencija* ima direktora koji nije plaćen za obavljanje te funkcije, jednog saradnika za istraživanje i jednog administrativnog saradnika, oboje na pola radnog vremena.
- *Agencija* je još uvijek nova, postoji jednu godinu i potrebno je da kompletno preradi metode izbora mjesta za posjetu i provođenja posjeta, kao i da uspostavi sistematične parametre za inspekcijske posjete.

A. Opće informacije o Saveznoj agenciji

U svom izvještaju *Agencija* objašnjava da su prava i dužnosti državnih preventivnih mehanizama za sprječavanje mučenja i Potkomiteta za sprječavanje mučenja Ujedinjenih nacija (SPT) uglavnom identične.

Njemačka *Savezna agencija za sprječavanje mučenja* uspostavljena je Uredbom Saveznog ministarstva pravde od 20. novembra 2008, a započela je svoj rad u Wiesbadenu 1. maja 2009. *Agencija* o svojim aktivnostima podnosi godišnje izvještaje Vladi i Parlamentu Njemačke.

Ovaj prvi izvještaj sadrži opis zakonske osnove za rad *Agencije*, aktivnosti *Agencije* i pregled osnovnih rezultata posjeta. *Agencija* će ubuduće godišnje izvještaje podnositi zajedno sa *Zajedničkom komisijom pokrajina za sprječavanje mučenja*.

Temelj za rad Savezne agencije za sprječavanje mučenja kao dijela državnog preventivnog mehanizma

Institucionalni okvir i zakonske osnove

Savezna agencija za sprječavanje mučenja i Zajednička komisija pokrajina za sprječavanje mučenja čine dva stuba državnog mehanizma za sprječavanje mučenja (državni preventivni mehanizam – NPM). One će u budućnosti raditi zajedno kao “Državna agencija za sprječavanje mučenja”.

Rad Savezne agencije za sprječavanje mučenja propisan je Uredbom Saveznog ministarstva pravde od 20. novembra 2008, a rad Zajedničke komisije pokrajina za sprječavanje mučenja propisan je Ugovorom između pokrajina od 25. juna 2009.

Savezna agencija za sprječavanje mučenja finansira se iz budžeta Saveznog ministarstva pravde, ali je nezavisna i ne potpada pod hijerarhiju nijednog ministarstva. Direktor Agencije ne prima nikakve instrukcije u obavljanju svoje funkcije, a država ne provodi zakonski ili specijalizirani nadzor nad Agencijom. Direktor nije plaćen za obavljanje svoje funkcije, nego prima naknadu samo za troškove u skladu sa Zakonom o putnim troškovima. Direktor može u bilo koje vrijeme dati ostavku, ali može biti i smijenjen protiv svoje volje pod uslovima iz člana 24. Zakona o pravosuđu Njemačke. Agencija će iskoristiti mogućnost da konsultira stručnjake iz drugih oblasti prilikom inspeksijskih posjeta, ali smatra da bi bilo korisno kad bi stručnjaci iz oblasti medicine ili psihologije bili dio tima Agencije.

Zadaci i nadležnosti Agencije

S ciljem sprječavanja mučenja i lošeg postupanja Agencija ima zadatak da posjećuje mjesta boravka osoba lišenih slobode koja su u saveznoj nadležnosti. Njen zadatak je također da ukazuje na probleme i daje preporuke organima vlasti za poboljšanja.

U Njemačkoj mjesta u kojima borave osobe lišene slobode, u skladu sa članom 4. OPCAT-a, su zatvori, zatvorena krila psihijatrijskih bolnica, mjesta pritvora u Saveznim oružanim snagama, pritvori za osobe koje čekaju deportaciju, centri za osobe koje su podnijele zahtjev za azil, tranzitne zone na međunarodnim aerodromima, policijske stanice, centri za socijalnu zaštitu mladih, zatvoreni domovi za djecu i maloljetnike, domovi za stare osobe i domovi za njegu. Od navedenih, u nadležnost Savezne agencije za sprječavanje mučenja spadaju samo prostorije Savezne policije i Saveznih oružanih snaga.

U skladu sa članom 19. OPCAT-a Agencija ima sljedeće nadležnosti:

- da redovno prati postupanje prema osobama lišenim slobode u smislu člana 4. opcat-a, s ciljem da, gdje je potrebno, poveća zaštitu tih osoba od mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja;
- da daje preporuke nadležnim organima vlasti s ciljem poboljšanja u postupanju i u uslovima za osobe lišene slobode, kao i sprječavanja mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja u skladu sa relevantnim propisima ujedinjenih nacija;
- da daje prijedloge i iznosi zapažanja o postojećim ili predloženim zakonskim odredbama.

U skladu sa članom 20. OPCAT-a države imaju obavezu da državnim preventivnim mehanizmima omoguće:

- pristup svim informacijama u vezi sa brojem osoba lišenih slobode, brojem mjesta lišenja slobode i lokacijom tih mjesta;
- pristup svim informacijama o postupanju prema osobama lišenim slobode i o uslovima njihovog lišenja slobode;
- pristup svim mjestima lišenja slobode i njihovim prostorijama;
- mogućnost da obave intervju sa osobama lišenim slobode nasamo, bez svjedoka (lično ili, ako je potrebno, uz pomoć prevodioca), kao i intervju sa drugim osobama za koje državni preventivni mehanizam vjeruje da mogu pružiti relevantne informacije;
- slobodu izbora mjesta koja žele posjetiti i osoba koje žele intervjuirati;
- pravo da sa Potkomitetom za sprječavanje mučenja UN (SPT) ima kontakte, da mu šalje informacije i da s njim održava sastanke.

U skladu sa članom 22. OPCAT-a nadležni organi vlasti moraju analizirati preporuke i ući u dijalog s Agencijom o mogućim mjerama provođenja preporuka. U praksi nadležno ministarstvo daje izjavu o provođenju preporuka Agencije. Agencija, zbog ograničenih resursa, nije u mogućnosti da odmah verificira da su preporuke provedene *in situ*. Ona prihvata informacije ministarstava kao tačne. Ipak, Agencija će, kad god je to moguće, ponovo obaviti inspekciju u mjestima koja je već posjetila kako bi se uvjerila *in situ* da su njene preporuke provedene.

Član 23. OPCAT-a obavezuje države da objave i distribuiraju godišnje izvještaje državnih preventivnih mehanizama.

Obezbjedenje osoblja i finansiranja za Agenciju

Agencija ima direktora koji ne prima plaću za obavljanje te funkcije i sekretarijat sa punim radnim vremenom, sa sjedištem u Wiesbadenu. Organizacijski Agencija je dio Centra za kriminologiju. Agencija koristi postojeću infrastrukturu Centra za kriminologiju (kao što je biblioteka) i dobiva značajnu podršku od Centra, posebno u smislu izrade budžeta, računovodstvenih i kadrovskih poslova.

Direktora Agencije imenovalo je Ministarstvo pravde uz saglasnost Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva odbrane. Klaus Lange-Lehngut, direktor Agencije, radio je u Berlinu kao sudija i javni tužilac, a prije penzionisanja 25 godina je bio upravnik zatvora Berlin-Tegel. Više od 30 godina je na Pravnom fakultetu Slobodnog univerziteta Berlin predavao o propisima koji se odnose na zatvore i služenje zatvorskih kazni. Bio je savjetnik prilikom uspostavljanja institucija vladavine prava u državama Istočne Evrope.

Agencija ima na raspolaganju 100.000 eura godišnje, od čega se najviše 10.000 eura može utrošiti na putne troškove.

Kao Državna agencija za sprječavanje mučenja, Savezna agencija za sprječavanje mučenja i Zajednička komisija pokrajina za sprječavanje mučenja imaće iste resurse i osoblje, nakon zaključivanja administrativnog ugovora između Federacije i pokrajina, koji je potpisan na 81. Konferenciji ministara pravde u Hamburgu 23. i 24. juna 2010.

U Sekretarijatu Agencije rade dva člana osoblja: Sarah Mohsen, pravnik sa dodatnim kvalifikacijama u oblasti međunarodne zaštite ljudskih prava, kao saradnik za istraživanje, i

Jill Waltrich, kao administrativna saradnica, na pola radnog vremena. Plate za osoblje isplaćuju se u skladu sa Kolektivnim ugovorom za javnu upravu.

Aktivnosti Agencije u periodu od 1. maja 2009. do 30. aprila 2010.

Početak rada: u februaru i martu 2009. prvi razgovori su obavljani sa parlamentarnim povjerenikom Parlamenta Njemačke za oružane snage i sa predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova Njemačke. Centar za kriminologiju je proveo konkursnu proceduru za zapošljavanje osoblja. Zvanični rad Agencije započeo je 1. maja 2009. Tokom prva tri mjeseca Agencija se u potpunosti oslanjala na infrastrukturu Centra za kriminologiju. U julu 2009. Agencija je počela koristiti iznajmljene prostorije. Prvi radni sastanak održan je 4. maja 2009. Utvrđena je organizacija rada Agencije, raspoređeni zadaci i sačinjen program rada. To je bio zahtjevan posao s obzirom da nisu postojale instrukcije o upravljanju uredom Agencije i nije bilo modela po kojem bi se radilo, tako da je trebalo utvrditi organizacijsku proceduru.

Sačinjeno je više dokumenata za obavljanje posjeta (npr. lista pitanja za inspeksijske posjete, raspored posjeta, smjernice za rad). Ti dokumenti su završeni prije prve inspeksijske posjete u avgustu 2009. Oni su od tada osnova za rad Agencije. Lista pitanja i smjernice za rad pokazale su se izuzetno korisnim za rad Agencije. One su od tada nekoliko puta proširene dodavanjem novih aspekata koji su se pojavljivali u praksi. Agencija je u julu 2009. pokrenula svoju internetsku stranicu.

Uspostavljanje kontakata sa partnerima na državnom nivou: Agencija je proširila svoje kontakte sa ministarstvima i održala nekoliko razgovora sa Ministarstvom pravde Njemačke.

Na poziv Ministarstva unutrašnjih poslova Agencija je 26. maja 2009. posjetila sjedište regionalne policije Frankfurt na Aerodromu Frankfurt. Zatim je na inicijativu Oružanih snaga posjetila kasarnu Kurmark u Storkowu 8. oktobra 2009. i kasarnu Julius Leber u Berlinu 26. novembra 2009. Ove posjete su poslužile da se jedinicama oružanih snaga prezentira rad Agencije i da se uklone predrasude. Agencija je prisustvovala godišnjoj konferenciji rukovodilaca grupe za pritvore Oružanih snaga od 19. do 21. aprila 2010.

Agencija je uspostavila kontakt sa nevladinim organizacijama, univerzitetima i drugim organizacijama za zaštitu ljudskih prava. Održala je nekoliko sastanaka sa predstavnicima njemačkog Instituta za ljudska prava u Berlinu. Agencija je uspostavila kontakt sa njemačkim ogrankom Amnesty International i organizacijama za praćenje deportacija. Agencija je 4. Marta 2010. predstavila svoj rad i nadležnosti predsjedavajućem Komisije za ljudska prava i humanitarnu pomoć Parlamenta Njemačke i drugim poslanicima.

Učešće u projektima istraživanja ne spada u glavne zadatke Agencije, koja ima ograničen broj osoblja i resurse za ovu svrhu. Agencija ipak želi doprinijeti akademskom istraživanju o državnim preventivnim mehanizmima koliko joj resursi dopuštaju. Agencija je prisustvovala konferenciji na temu "Praćenje zaštite ljudskih prava – mogućnosti i ograničenja izvansudske zaštite ljudskih prava", koju je organizirao Centar za interdisciplinarna istraživanja Univerziteta Bielefeld. Tada se Agencija predstavila predavanjem o svojim procedurama preventivnih posjeta. Direktor Agencije razgovarao je sa rukovodiocem Centra za ljudska prava Univerziteta Potsdam o učešću na konferenciji o usporedbi mehanizama za sprječavanje mučenja.

Aktivnosti na međunarodnom nivou: Agencija navodi da je saradnja između državnih preventivnih mehanizama i Potkomiteta UN za sprječavanje mučenja istaknuta u članovima 12. c) i 20. f) OPCAT-a. Agencija također želi razmjenjivati iskustva i znanje sa drugim državnim preventivnim mehanizmima i s Evropskim komitetom za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). Zato je u septembru 2009. kontaktirala sa državnim preventivnim mehanizmima drugih država i tražila razmjenu iskustava.

Agencija je 5. i 6. novembra 2009. prisustvovala konferenciji Vijeća Evrope i Evropske komisije, u saradnji s APT-om, u Strasbourgu. Na toj konferenciji pokrenut je projekat Vijeća Evrope kojim bi se poboljšali kontakti i veze između državnih preventivnih mehanizama, i njihovi kontakti sa CPT-om i SPT-om. Ovaj projekat ("**European NPM Project**"), koji finansiraju Vijeće Evrope i Evropska komisija, omogućava državnim preventivnim mehanizmima da se susretnu sa međunarodnim stručnjacima na radionicama o relevantnim temama. Agencija će učestvovati u tom projektu koliko joj resursi dozvole. Prvi sastanak kontakt-osoba za ovaj projekat održan je u Padovi 27. i 28. januara 2010. Prva radionica u okviru ovog projekta održana je u Padovi u martu 2010. sa temom "Uloga državnih preventivnih mehanizama u sprječavanju lošeg postupanja u psihijatrijskim institucijama". Sljedeća radionica je održana u Tirani od 9. do 11. juna 2010. na temu "Uloga državnih preventivnih mehanizama u zaštiti ključnih prava pojedinca u policijskom pritvoru" (učestvovala je saradnica za istraživanje iz Agencije).

Direktor Agencije susreo se sa prof. Manfredom Nowakom, specijalnim izvjestiocem Ujedinjenih nacija za mučenje, u Berlinu 20. novembra 2009.

Agencija je također prisustvovala "Okruglom stolu o uslovima pritvaranja/zatvora u EU" u Briselu 8. decembra 2009.

Informacije i upiti pojedinaca: Agencija je primila deset pisanih, telefonskih i elektronskih upita ili upozorenja, koja su se odnosila na prostore i organe koji su pod nadležnošću Komisije pokrajina, i to većinom na zatvore.

Agencija je svima odgovorila da je njihov upit registrovan i da će biti prosljeđen Komisiji pokrajina u odgovarajuće vrijeme. Pojedine osobe Agencija je informirala da svoj upit ili informaciju mogu uputiti Sekretarijatu CPT.

Agencija nije nadležna da postupa po žalbama pojedinaca ili da im pruža pravne savjete. Ona ih o tome obavijesti prilikom primanja njihovih upita.

U praktičnom smislu za rad agencije veoma su relevantne informacije o konkretnim incidentima, jer skreću pažnju na konkretne problematične oblasti i mogu uticati na izbor mjesta za posjetu.

Na internetskoj stranici Agencije nalazi se obrazac za kontakt kako bi osobe pojedinačno mogle anonimno i na jednostavan način pružiti Agenciji informacije o relevantnim činjenicama.

Inspeksijske posjete: Agencija je u periodu od jedne godine obavila četiri inspeksijske posjete Saveznoj policiji i dvije posjete Oružanim snagama. Prva posjeta obavljena je 26. avgusta 2009. policijskoj stanici na Aerodromu Dusseldorf. Zatim 24. i 25. novembra 2009. Agencija je posjetila policijsku stanicu Rostock, a 21. januara 2010. policijsku stanicu Frakfurt (Oder). Posjetila je lokacije Oružanih snaga u Speyeru i Zweibruckenu 25. i 26. marta 2010.

Svaka posjeta se vodi kao posebna posjeta ukoliko je obavljen uvodni i završni sastanak sa rukovodiocem mjesta posjete.

Sistem koji se primjenjuje prilikom inspekcijskih posjeta

Metode i sredstva: Agencija prilikom posjeta primjenjuje prije svega propise Njemačke i praksu Vrhovnog suda, Saveznog suda i Ustavnog suda. Prilikom odlučivanja također primjenjuje praksu Evropskog suda za ljudska prava i preporuke SPT-a i CPT-a.

Na početku svojih aktivnosti Agencija je izradila više materijala za provođenje posjeta. Napravljen je raspored/kalendar posjeta. Ostali uslovi za planiranje i provođenje posjeta nalaze se u smjernicama rada Agencije. Tokom posjeta Agencija koristi listu pitanja koja se zasniva na dokumentima Vijeća Evrope. Ova lista se stalno doraduje. Agencija također koristi poseban obrazac u koji bilježi stanje zatvorskih ćelija (npr. veličina, oprema, uslovi). Te informacije se navode u izvještaju o posjeti. Agencija se, kada je potrebno, služi tehničkim sredstvima (digitalna kamera, metar za mjerenje veličine prostorija, uređaj za mjerenje klime i temperature).

Procedura posjete: Agencija još uvijek najavljuje svoje posjete 24-48 sati unaprijed. U budućnosti će obavljati i nenajavljene posjete. U tu svrhu Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova i Savezno ministarstvo odbrane izdat će Agenciji potvrde koje će joj služiti za identifikaciju.

Tokom vremena uspostavljena je sljedeća konkretna procedura posjete: posjeta počinje održavanjem kratkog razgovora sa rukovodiocem jedinice/mjesta posjete, kada se razgovara o ulozi, zadacima i nadležnostima Agencije. Zatim se obavlja inspekcija prostorija za pritvor/zatvor i traže se dokumenti i računi radi inspekcije. Ako ustanovi da ima osoba koje su u pritvoru, Agencija s njima obavlja povjerljivi razgovor nasamo. Kada je potrebno, Agencija također obavlja intervjue sa osobljem na dužnosti, predstavnikom osoblja, kapelanima i socijalnim radnicima. Na kraju posjete obavlja se još jedan razgovor sa rukovodiocem jedinice ili nadležnom osobom. Tokom tog razgovora nadležnima se daje prva informacija o obavljenoj posjeti i objašnjava se dalja procedura. Rezultati posjete se bilježe u interni izvještaj o posjeti. Preporuke se upućuju pismom ministarstvima i posjećenim jedinicama/mjestima.

Sve dosadašnje posjete rezultirale se preporukama, na koje su posjećene jedinice i ministarstva obratili pažnju. Neke prve promjene napravljene su na licu mjesta u prisustvu Agencije. Agencija je svaki put brzo dobila povratne informacije u vezi sa svojim preporukama. Detaljna lista preporuka i njihove implementacije nalazi se u dijelu B i dijelu C ovog godišnjeg izvještaja.

Dugoročno posjete Agencije će omogućiti da se sačini zbirka “dobre prakse”. Ovi početni uspjesi pokazuju da organi vlasti shvataju aktivnost Agencije veoma ozbiljno, kao i da inspekcije nezavisnog tijela u mjestima lišavanja slobode dovode do poboljšanja uslova u kojima pritvorene osobe borave.

B. Predstavljanje glavnih rezultata posjeta Saveznoj policiji

Opća preliminarna zapažanja

Zakonska osnova za pritvaranje u Saveznoj policiji: Savezna policija može primati osobe u pritvor na osnovu člana 39. Zakona o Saveznoj policiji. Ostale odredbe nalaze se u Pravilniku Savezne policije za pritvaranje. Ministarstvo unutrašnjih poslova dalo je Agenciji listu mjesta pritvora u proljeće 2009. Prema toj listi na teritoriji cijele Njemačke postoji 171 takvo mjesto Savezne policije. Cilj Agencije je da, koliko je moguće, posjeti mjesta pritvora u svih devet uprava. U periodu ovog izvještaja posjetila je pritvore koji su organizacijski pod upravom regionalnog sjedišta Savezne policije u Bad Bramstedtu, Berlinu i Sankt Augustinu.

Izrada preporuka: u skladu sa članom 19. b) OPCAT-a Agencija ima obavezu da organu vlasti koji je posjetila da preporuke za poboljšanja. Nadležni organi vlasti imaju obavezu da s Agencijom vode dijalog o provođenju tih preporuka. Svoje preporuke u vezi sa Saveznom policijom Agencija upućuje Ministarstvu unutrašnjih poslova, Općoj upravi B, koja je nadležna za Saveznu policiju. Kopiju preporuka dobiva posjećena jedinica i regionalno sjedište policije nadležno za tu jedinicu.

Rezultati inspekcijskih posjeta Saveznoj policiji

Posjeta policijskoj stanici na Aerodromu Dusseldorf: ova posjeta je obavljena 26. avgusta 2009. Agencija je obavila inspekciju prostorija za pritvor i terminala za masovne povratke. Tokom posjete nije bilo pritvorenih osoba.

Preporuke: Agencija preporučuje da se prostorija za ljekarske preglede dovede u medicinski odgovarajuće uslove. To se posebno odnosi na postavljanje stolice i stola i kupatila. Potrebno je da se medicinski materijal čuva higijenski.

Pravila kućnog reda treba da budu postavljena u pritvorskim prostorijama, u skladu sa tačkom 2.5 Pravilnika za pritvaranje u jedinicama Savezne policije. Agencija zato preporučuje da se Pravila kućnog reda postave na odgovarajuće mjesto ili da se uruče pritvorenim osobama.

Reakcija: Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je obavijestilo 4. novembra 2009. da će policijska stanica na Aerodromu Dusseldorf dobiti preporučenu prostoriju, koja se može koristiti i u slučaju masovnih povrataka. Rečeno je da će ta prostorija biti opremljena i nosilima.

Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je 27. oktobra 2009. obavijestilo da će Pravila kućnog reda biti postavljena na nekoliko jezika u obliku kakav propisuje Pravilnik.

Posjeta policijskoj stanici Rostock 24. i 25. novembra 2009.: obavljena je inspekcija prostorija sjedišta policijske stanice, stražarske sobe, stanice u međunarodnoj luci Rostock i stanice Wismar. Tokom posjete nije bilo pritvorenih osoba.

<i>Preporuke</i>	<i>Reakcija</i>
U pritvorskom registru treba što preciznije bilježiti vrijeme provjera. Treba izbjegavati izraze kao što je “uvijek”. Pritvorski registar treba redovno dostavljati rukovodiocu jedinice na provjeru, sedmično.	Policija je tokom posjete izrazila spremnost da uvede preporučene promjene, a sjedište Savezne policije je u januaru 2010. naredilo da se postupi kako je preporučeno.
U budućnosti nove zgrade treba da imaju dnevno svjetlo. Agencija smatra da je dnevno svjetlo neophodno čak i za kratak boravak. Uslov da ćelije imaju prozor nalazi se i u	Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je 20. januara 2010. potvrdilo da su zgrade izgrađene poslije 2002. morale imati dnevno svjetlo.

tački 3.4 BRAS 618.4.	12. marta 2010. Ministarstvo je u odgovoru na upit izjavilo da u ćelijama policijske stanice u Rostocku (koje su izgrađene poslije 2002.) više nije moguće ugraditi dnevno svjetlo, zbog izmjena koje su napravljene u kratkom roku u planiranju izgradnje.
Pritvorene osobe treba da dobiju jastuk ukoliko ga traže. Posebno ako osobe provode noć u ćelijama ili ako tu ostanu više od dvanaest sati.	Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je 20. januara 2010. obavijestilo da je pritvorenim osobama obezbijedena dodatna deka, ukoliko je zatraže, i da se ona može saviti i koristiti kao jastuk.
Sjedište Savezne policije treba brzo da prevede Pravila kućnog reda na više jezika i da se nalaze u jedinicama.	Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je 20. januara 2010. obavijestilo da se Pravila kućnog reda već prevede na više jezika i da će što prije biti dostavljena jedinicama u elektronskom obliku.
Agencija preporučuje da policijska stanica u Wismaru što prije dobije sistem za detekciju vatre, ventilacijski sistem, regulirajuće osvjetljenje i ćelijski intercom.	Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je 20. januara 2010. obavijestilo da je sistem za detekciju vatre u Wismaru već bio ugrađen u decembru 2009. Sjedište u Bramstedtu instalira regulirajuće osvjetljenje. Troškovi instaliranja ćelijskog intercoma su suviše visoki, posebno s obzirom da je to starija, iznajmljena zgrada. Ipak, budući da postoji sistem alarma, pritvorene osobe mogu kontaktirati policajca u bilo koje vrijeme.

Posjeta policijskoj stanici Frankfurt (Oder) 21. januara 2010.:

Agencija je preporučila da se ćelije što prije opreme sistemom za detekciju vatre i regulirajućim osvjetljenjem, i da se pritvorski registar redovno dostavlja rukovodiocu jedinice na provjeru, sedmično.

Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova je 12. marta 2010. obavijestilo da su ugovori za instaliranje sistema za detekciju vatre i regulirajućeg osvjetljenja upućeni vlasniku zgrade. Istaklo je da propisi navode samo svjetlo koje se noću može isključiti, a ne i regulirajuće svjetlo.

Rukovodilac jedinice je proveo instrukcije sjedišta Savezne policije o pritvorskom registru.

C. Opis glavnih rezultata posjeta Oružanim snagama Njemačke

Preliminarna zapažanja

Zakonska osnova je član 26. Pravilnika o vojnoj disciplini. Savezno ministarstvo odbrane je Agenciji dalo listu od 137 pritvorskih jedinica u Oružanim snagama Njemačke.

Rezultati inspeksijskih posjeta: Agencija je 25. i 26. marta 2010. posjetila kasarnu Kurpfalz u Speyeru i kasarnu Niederauerbach, kao i njeno sjedište vojne policije u Zweibruckenu. Obje

posjete su bile najavljene 48 sati unaprijed. Agencija tokom posjeta nije našla nijednu osobu u pritvoru. Održani su sastanci sa komandantima kasarni i sa nadležnima za izvršavanje pritvora. Nakon inspekcije prostorija u kasarnama Agencija je razgovarala sa predstavnicima vojnika, a u Speyeru je razgovarala i sa protestantskim vojnim kapelanom.

Tokom inspekcije prostorija u sjedištu vojne policije u Zweibruckenu Agencija je ustanovila da je u zajedničkim prostorijama za uhapšene vojnike instaliran video-monitoring. Agencija je obavijestila Ministarstvo odbrane da će o ovome kasnije dati izjavu.

<i>Preporuke</i>	<i>Reakcija</i>
Preporučeno je da se ćelije opreme uređajima za detekciju vatre (npr. detektori dima, uređaji za upozoravanje na CO ₂).	Savezno ministarstvo odbrane je 11. juna 2010. obavijestilo da je odobrilo opremanje svih ćelija uređajima za detekciju vatre i da su poduzete potrebne mjere da se to uradi.
Preporučeno je da se u Instrukcije o službi uključi odredba o provjeri ćelija sa posebnim mjerama sigurnosne zaštite. Posebno su potrebne redovne provjere osoba pod uticajem narkotika ili alkohola. Te provjere treba dokumentirati na odgovarajući način, tako da se mogu pratiti.	Savezno ministarstvo odbrane je obavijestilo da nema zakonskih prepreka za redovne provjere i da će u Instrukcije biti dodata preporučena odredba.
Preporučuje se da se u kasarni Kurpfalz u krilu sa ćelijama redovno provjerava toplota. Temperatura u ćelijama ne treba da bude iznad 22°C i to treba da bude princip.	Savezno ministarstvo odbrane je obavijestilo da, u skladu s Instrukcijama o službi, ćelije jedino moraju biti odgovarajuće za zdrav život. To ne uključuje ograničenje sobne temperature na 22°C. Potrebna su organizacijska rješenja, kao što su redovna provjera temperature i stalno ventiliranje. U principu, nije moguće da se na pritvorske ćelije primjenjuju standardi viši od standarda za smještaj vojnika.
Predlaže se da se u “Informaciju o osnovnim pravilima pritvora” u kasarni Niederauerbach doda mogućnost pristupa advokatu. Općenito se preporučuje da Ministarstvo napravi jednoobraznu informaciju i da je podijeli svim jedinicama.	Savezno ministarstvo odbrane je obavijestilo da će mogućnost pristupa advokatu, u obliku prava na posjetu advokata, biti uključena u izmjene Instrukcija o službi.

D. Zajednička komisija pokrajina za sprječavanje mučenja

Zajednička komisija pokrajina za sprječavanje mučenja nadležna je za sve pritvorske prostore pod nadležnošću pokrajina. To su prostori u zatvorima, policiji, psihijatrijskoj službi, centri za osobe koje čekaju deportaciju, domovi za starije osobe, domovi za skrb, centri za skrb o mladima.

Komisija je operativna od 24. septembra 2010. i postupa na osnovu Državnog ugovora koji su potpisale pokrajine tokom 80. Konferencije ministara pravde u Dresdenu 24. i 25. juna 2009. i koji je stupio na snagu 1. septembra 2010.

Država i pokrajine potpisale su Administrativni ugovor koji uređuje, između ostalog, saradnju između *Savezne agencije za sprječavanje mučenja* i *Zajedničke komisije pokrajina za sprječavanje mučenja*, kao i njihovo finansiranje. Oba ova dijela državnog preventivnog mehanizma zajedno čine *Državnu agenciju za sprječavanje mučenja*.

Klaus Lange-Lehngut, direktor Savezne agencije za sprječavanje mučenja, dao je u godišnjem izvještaju i svoj osvrt na pojedine aspekte aktivnosti Agencije.

U svom osvrtu g. Lange-Lehngut ističe da je jedan od značajnih rezultata OPCAT-a obaveza država ugovornica da uspostave državne preventivne mehanizme koji treba da budu partneri za komunikaciju sa SPT-om i da provode inspekcije u svojim zemljama.

On također navodi da *Savezna agencija za sprječavanje mučenja* nije organ za žalbe i molbe, niti može obavljati zadatke ombudsmena. *Agencija* u principu djeluje na *ad hoc* osnovi i preventivno.

Mandat *Agencije* nije ograničen samo na sprječavanje mučenja. *Agencija* također može predlagati poboljšanja radi sprječavanja ostalih oblika kršenja ljudskih prava koji su po svojoj težini ispod nivoa mučenja.

Agencija sada ima na raspolaganju najviše 100.000 eura godišnje, a putni troškovi mogu biti maksimalno 10.000 eura. Direktor smatra da dva člana osoblja *Agencije* ne mogu obavljati redovnu inspekciju nekoliko stotina prostora u kratkim intervalima.

Direktor se imenuje na period od četiri godine, poslije čega može biti ponovo imenovan. Direktora je praktično nemoguće smijeniti.

Činjenica da direktor *Agencije* nije plaćen za obavljanje ove dužnosti garantira nezavisnost *Agencije*, ali predstavlja rizik, jer ova dužnost uzima puno vremena i može je obavljati samo neko ko ne mora svakodnevno raditi kako bi zaradio platu. To znači da se za ovu dužnost ne može uzeti u obzir niko ko nije u dobi za penziju.

Što se tiče procedure posjeta, OPCAT predviđa redovne *ad hoc* posjete u intervalima od jedne do tri godine. S obzirom na broj osoblja *Agencija* mora utvrditi prioritete.

U 2009. godini i u prvom kvartalu 2010. godine *Agencija* je obavila šest zvaničnih inspekcija.

Agencija smatra da joj kontakti sa nevladinim organizacijama mogu pružiti informacije korisne za utvrđivanje prioriteta u radu. *Agencija* je do sada održala sastanke sa predstavnicima Instituta za ljudska prava Njemačke, Centra za ljudska prava Univerziteta Potsdam i sa specijalnim izvjestiocem UN-a za mučenje.

Agencija je kontaktirala sa državnim preventivnim mehanizmima drugih država i predložila razmjenu iskustava.

IX. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZAM ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA U HRVATSKOJ²²

Hrvatski Sabor je 28. januara 2011. usvojio Zakon o preventivnom mehanizmu za suzbijanje mučenja i drugog okrutnog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (Zakon o NPM), kojim je propisano da u Hrvatskoj dužnost državnog preventivnog mehanizma za sprječavanje mučenja (NPM) obavlja *ombudsman*. Njegova obaveza je da u svom radu saraduje sa predstavnicima građanskog društva i univerziteta, a po potrebi može angažirati i druge stručnjake.

Između ostalog, ombudsman treba da održava kontakte sa SPT-om, da mu upućuje informacije i da održava sastanke s njim.

Omubdsman će uskoro sačiniti pravilnik o imenovanju vanjskih članova državnog preventivnog mehanizma, kao i metode rada NPM-a.

X. CRNA GORA

Kako bi podržala uspostavljanje i razvoj budućeg državnog preventivnog mehanizma u Crnoj Gori, Asocijacija za sprječavanje mučenja (APT) je 5. i 6. aprila 2011. održala u Podgorici obuku o izgradnji kapaciteta za Ured ombudsmena Crne Gore, koji će najvjerojatnije postati državni preventivni mehanizam za sprječavanje mučenja.²³ Nakon toga je održan okrugli sto "Međunarodni standardi i obaveze sprječavanja mučenja i njihovo provođenje u Crnoj Gori", kojem su prisustvovali predstavnici građanskog društva, Ureda ombudsmena, zatvorskih službi, Vrhovnog suda i skupštinske Komisije za ljudska prava.

U aprilu 2011. je pred Skupštinom Crne Gore bio prijedlog zakona koji predviđa imenovanje Ureda ombudsmena za državni preventivni mehanizam.

XI. PROJEKAT VIJEĆA EVROPE "EUROPEAN NPM PROJECT"²⁴

Vijeće Evrope provodi projekat "European NPM Project", čiji je cilj uspostavljanje mreže državnih preventivnih mehanizama za sprječavanje mučenja.

U okviru ovog projekta održavaju se radionice o provođenju OPCAT-a. Jedna takva radionica održana je od 2. do 5. novembra 2010. u Španiji. Na radionici je učestvovalo 15 predstavnika Ureda ombudsmena Španije, kao i 5 međunarodnih stručnjaka iz SPT-a, bivši članovi CPT-a, APT. Cilj radionice je bio podrška saradnji između Ureda ombudsmena i članova SPT-a, kao i drugih međunarodnih aktera, kako bi se ojačao kapacitet za praćenje uslova zatvaranja u svrhu sprječavanja mučenja. Razgovaralo se o metodologiji obavljanja posjeta i pripremi i provođenju preventivnih posjeta, a zatim su kao vježba posjete obavljene u praksi.

XII. ZAKLJUČAK

Opcioni protokol uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (OPCAT), koji je stupio na snagu

²² <http://www.theioi.com/news/> (preuzeto 09.05.2011.)

²³ <http://www.apr.ch/> (preuzeto 09.05.2011.)

²⁴ <http://www.apr.ch/> (preuzeto 09.05.2011.)

22. juna 2006. godine, ratificiralo je 57 država. U nekima od tih država državni preventivni mehanizam za sprječavanje mučenja je uspostavljen tokom protekle tri godine, a u nekima je uspostavljanje u toku. Imajući to u vidu, broj godišnjih izvještaja državnih preventivnih mehanizama (NPM) nije veliki.

U ovom istraživanju nastojali smo da ukratko predstavimo dijelove općih preporuka, priručnika i vodiča za sprječavanje mučenja, koje su sačinila međunarodna tijela i međunarodne asocijacije za sprječavanje mučenja, kao i da detaljno predstavimo izvještaje državnih preventivnih mehanizama Slovenije i Njemačke.

Smatramo važnim napomenuti da je potrebno da Bosna i Hercegovina (kao država koja je 24.10.2008. pristupila Opcionom protokolu uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja – OPCAT) informira OHCHR - Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN (Potkomitet za sprječavanje mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja – SPT) u Ženevi da je državni preventivni mehanizam za sprječavanje mučenja (NPM) uspostavljen. Informaciju je potrebno uputiti preko Ministarstva vanjskih poslova, odnosno Misije Bosne i Hercegovine pri UN u Ženevi. Od 57 država koje su pristupile Opcionom protokolu, njih 28 je informiralo OHCHR (SPT) da su uspostavile državni preventivni mehanizam.

LITERATURA I IZVORI

Internetska stranica Ureda visokog povjerenika za ljudska prava UN
<http://www2.ohchr.org/>

Internetska stranica Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
<http://www.cpt.coe.int/>

Internetska stranica Asocijacije za sprječavanje mučenja
<http://www.apr.ch/>

Internetska stranica Ombudsmana Republike Slovenije
<http://www.varuh-rs.si/>

Internetska stranica Državne agencije za sprječavanje mučenja Njemačke
<http://www.antifolterstelle.de/>

<http://tortureprevention.org/>

<http://zakonodaja.gov.si/>

<http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/>

<http://www.theioi.com/news/>